YOZEFUS FLAVYUS

Ph. Krantz

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

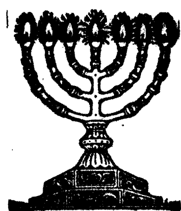
יאזעפוס פלאוויוס

(יוסף בן מתתיהו)

זיין לעבען און זיינע שריפטען אין פארבינדונג מיט דער
געשיכטע פון דעם קאמף צווישען אידען און רוימער
און פון צווייטען חורבן ירושלים

— פון —

פיליפ קראנץ

STAR HEBREW BOOK CO.
54-58 Canal Street, New York

Printed in the United States of America

יאזעפוס פלאוויוס.

איינלייטונג.

דיא פארטייען אין ארץ ישראל פאר חורבן בית שני.

ווען יוסף בן מתתיהו וואלט געווען אזא גוטער קריעגספיהרער ווי א שרייבער, ווען ער וואלט געהאט אזוי פיעל פאטריאטיזמוס ווי פיעל שכל, אזא בראווע הארץ וויא א שארפען קאפ, וואלט מלכות יהודה פיליייכט ניט צושטערט געווארען אין דעם שרעקליכען קאמפף מיט מלכות רומא. אין זיינע אדערן האט אפילו געפלאסען דאס בלוט פון דיא חשמונאים, אבער עס איז שוין געווען פערוואסערט און אויך פערגיפטעט דורך דיא פערדארבענהייט פון דיא קינדער פון יענע העלדען. צו זיין אונגליק און אויך שאנדע און יעדענפאלס צום אונגליק פון אידישען פאלק האט מען איהם גראדע אנפערטרויט צו פערטהיידיגען גאנץ גאלילעא (גליל) געגען דיא אטאקעס פון דיא רוימישע לעגיאנען; אבער, וויא מיר וועלען עס זעהען, האט ער צוטהיילט דיא פאטריאטישע קרעפטע אנשטאט זיי צו פעראייניגען און האט אזוי געהאנדעלט, דאס מען קען איהם רעכענען איינפאך פאר א פעררטהער.

דיא פעסטונגען פון גליל זיינען געווען פון דער גרעסטער וויכטיגקייט פאר דיא פערטהיידיגונג פון ירושלים און איבערהויפט פאר גאנץ ארץ ישראל. דיא רוימישע ארמעע האט זיי געמוזט פריהער איינגעהמען איידער זיא האט זיך געקענט אריינרייסען אין ארץ יהודה. ווען אזא גענעראל וויא יהודה המכבי וואלט דארט קאמאנדירט, קען זיין, אז טיטוס וואלט גאר קיין מאל ניט צוגעקומען צו ירושלים. עס איז אמת, אז דער קאמפף איז געווען א

אונגלייכער. דיא רוימישע אימפעריע האט דאן בעהערשט דיא גאנ־צע וועלט ארום דעם מיטעלמעער, און אלע האבען געציטערט פאר איהרע מעכטיגע לעגיאנען. ארץ ישראל איז געווען א קליינע פראווינץ פון דיזער ריזיגער אימפעריע, און דאס אידישע פאלק איז דערצו נאך גאר ניט געניט געווען אין פיהרען מלחמות. דאס איז געווען א קאמפף פון א ריעז מיט א קארליק, פון א לייב מיט א לעמעלע.

אבער אין דערגעשיכטע געפינען מיר ניט וויניג ביישפיעלען, וויא קליינע און שוואכע פעלקער האבען אראפגעווארפען פון זיך דעם יאך פון גרויסע און שטארקע. אין פערגלייך מיט דער שפא־נישער אימפעריע אין 17־טען יאהרהונדערט איז האלאנד געווען קלענער וויא ארץ יהודה אין פערגלייך מיט דער רוימישער אימ־פעריע, דאך האט האלאנד געוואונען איהר אונאבהענגיגקייט. אין אונזער צייט האט עס ניט פיעל געפעהלט, אז דיא הייפעלע בורען זאלען געווינען דעם קאמפף מיט דער ריזיגער ענגלישער אימ־פעריע. דיא אידען זעלבסט האבען שוין איין מאל געציינט, אז זיי האבען געקענט פערטהיידיגען זייער לאנד און אנהאלטען זייער אונאבהענגינגקייט געגען א גרויסען און מעכטיגען שונא. דאס איז געווען מיט א יאהר 210 פאר דעם צווייטען חורבן בית המקדש, נאך א לאנגען און א שרעקליכען קאמפף מיט דער גריכיש־סירישער מלוכה.

ווען דיא חשמונאים זיינען ארויסגעטראטען מיט א הייפעלע נאכפאלגער געגען אנטיוכוס עפיפאנעס, איז ארץ יהודה געווען שוואכער אין פערגלייך מיט דער גריכיש־סירישער מלוכה וויא אין דער צייט, ווען דער קאמפף האט זיך אנגעפאנגען געגען דעם רוימישען יאך. אין דיא 200 יאהר, וואס זיינען פאריבער זייט שמעון, דער לעצטער פון דיא 5 העלדישע חשמונאים ברידער, איז אנערקענט געווארען אלס אונאבהענגיגער קעניג, ביז דעם אויפ־שטאנד געגען רוים אונטער נירון׳ס הערשאפט איז ארץ ישראל גע־שטיגען אין רייכטהום און מאכט, טראץ אלע מלחמות, וואס מען האט געפיהרט, און טראץ דיא פערשיעדענע צרות, וואס מען האט דורכגעמאכט. דיא בעפעלקערונג האט זיך שטארק פערמעהרט. אין

גליל, וואו עס האָבען געוואָהנט איבער 3 מיליאָן נפשות, וואָלט מען געקענט ארויסשטעלען ביז 200 טויזענד מאן געגען דיא רוימישע ארמעע אונטער דער קאָמאנדע פון אספסינוס, ווען נאָר מען וואָלט געהאט א ריכטיגען און ענערגישען אָנפיהרער. מיט אזא ארמעע וואָלט מען געקענט צוקלאפּען און זאָגאר פערניכטען דיא רוימישע לעגיאָנען, וועלכע האָבען אזוי אויך געהאט גרויסע שוויריגקייטען און פערלוסט איידער זיי האָבען בייגעקומען דיא צוטהיילטע און צו־וואָרפענע קרעפטע פון דיא אידען. איידער מען וואָלט געקענט ארויסשיקען פון רוים און פון דיא פּראָווינצען נייע לעגיאָנען, וואָלט פּאָראיבער א לאנגע צייט, און דיא אידען וואָלטען ווידער געקענט אויסהאלטען אטאקעס אין די בערג און טהאָלען פון גליל, וועלכע זיינען וויא געשאפען געוואָרען פיר זעלבסט פערטהיידיגונג. ווען עס וואָלט שליסליך געלינגען א רוימישער ארמעע זיך דורכ־צורייסען דורך גליל, וואָלט זיא צוגעקומען צו ירושלים אין א זעהר אָבגעשוואכטען צושטאנד, און דיא פּאטריאָטישע פּארטיי וואָלט געהאט מעהר צייט זיך צוצוגרייטען צו אן אָפענע שלאכט אָדער צו א בעשיצונג פון דיא פעסטונגען ארום דיא הויפּשטאָט; דאָס גאנצע פאָלק, אפילו דיא יעניגע וואָס האָבען געציטערט פאר דיא רוימישע מאכט, וואָלטען געקראָגען א האָפנונג צו געווינען דעם שווערען קאמפּף. דאָס וואָלט זיכער פערשטארקט דיא פּארטיי פון דיא קנאים (אייפריגע) און פערדאָבעלט דיא ווידערשטאנדס־קראפט פון אידישען פאָלק.

דער פאקט, אז אן ארמעע פון 30 טויזענד מאן אונטער דער קאָמאנדע פון סעסטיוס גאלוס, דעם רוימישען גובערנאטאָר פון סיריען איז בעזיעגט און פערניכטעט געוואָרען פון א גאנץ קליינע צאָהל קנאים, צייגט, אז עס איז נאָך אלעמען גאָר ניט אזוי אונמעג־ליך געוועזען פאר אידען אויסצוהאלטען דיא אטאקעס פון דיא רוי־מישע לעגיאָנען, וויא מען דיינקט עס געוועהנליך.

אָבער דער אונגליק פון דיא אידען איז געוועזען, וואָס זיי זיינען געוועזען צוטהיילט אין פיעלע פיינדליכע פּארטייען. ניט טיטוס מיט זיינע לעגיאָנען האָבען צושטערט ירושלים און געמאכט א סוף

פון דער אידישער טעאָקראַטישער מלוכה, זאָנדערן דער ביטערער אינערליכער קאמפף, דיא מערקווירדיגע אונאייניגקייט, וועלכע האָט געהערשט אין ירושלים אפילו אונטער דיא אויגען פון דעם מעכטיגען שונא, ווען דער רוימישער גענעראל האָט נאָר געווארט אויף א גינסטיגע געלעגענהייט זיך אריינצורייסען אין שטאָט.

שוין ניט רעכענדיג דיא פארטיי, וואָס איז געווען פאר פריעדען מיט רוים אום יעדען פרייז און וואָס איז מייסטענס בעשטאנען פון אריסטאָקראַטען, און אויך אזעלכע, וואָס האָבען געזוכט צו מאכען א פשרה מיט דיא רוימער, זיינען דיא רעוואָלוציאָנערען אָדער פאטריאָטען געווען צוטהיילט וויינינגסטענס אין דריי פאר־טייען: דיא מעסיגע און דיא פרושים, וועלכע האָבען געשטיצט דעם גרויסען סנהדרין, דיא זאָ־גענאנטע קנאים, וועלכע זיינען מייסטענס געווען פאנאטישע אָנהענגער פון בית שמאי, און דיא ווילדע פאטריאָטען אָדער מעסער־העלדען, וועלכע זיינען בעקאנט אונטער דעם נאָמען סקריקין (פון דעם לאטיינישען וואָרט „סיקא," וואָס בעדייטעט א קורצער שפיעז).

דיזע פארטייען האָבען אזוי ווייט ניט געקענט שטימען צווישען זיך און וועגען א בעסערע פערטהיידיגונג פון לאנד, אז עס איז געקומען צו א ווילדען בירגער־קריעג מיט געגענזייטיגע אויסשלאכ־טונגען. אין דער צייט, ווען מען האָט בעדארפט אָנשטרענגען אלע קרעפטע געגען דיא מעכטיגע רוימישע אימפעריע, האָט מען זיך ארומגעשלאָגען אין דיא גאסען און אפילו אין בית המקדש זעלבסט. אין איינע פון דיזע שרעקליכע פארטיי־שלאכטען, ווען די אידו־מעער (אדומים) זיינען געקומען צו הילפע דיא קנאים, וועלכע זיינען געווען אונטער דער פיהרונג פון יוחנן פון גיסכאלא (גוש חלב) און אליעזר בן שמעון, געגען דיא אָנפיהרערס פון גרויסען סנהדרין, אום זיך אריינצורייסען אין ירושלים און אין בית המקדש, זיינען 8000 אידען אויסגעשלאכטעט געוואָרען. דיא בעזיעגטע אנ־פיהרערס פון סנהדרין און פיעלע אריסטאָקראַטען זיינען באר־באריש היגעריכטעט געוואָרען. דער האס פון דיא קנאים צו דיא הויפטפיהרערס פון סנהדרין און פון דיא מעסיגע פארטיי איז גע־

ווען אזוי ווילד, דאָס דיא קערפּערס פון אנון און ישוע בן גמלא האָט מען געוואָרפען צו הינט. דיא פיהרערס פון דיא קנאים האָבען וויעדער געקעמפּפט צווישען זיך, און געגען זיי אלעמען זיינען ארויסגעטראָטען דיא סקריקין אונטער דער פיהרונג פון דעם פייערדיגען און העלדישען שמעון בר גוריא, וועלכער האָט געשפּיעלט איינע פון דיא גרעסטע ראָלען אין דעם שרעקליכען קאמפּף מיט דיא רוימער און איז געבליעבען זייער ביטערסטער פיינד ביז זיין לעצטען אָטהעם, ווען זיינע זיעגערס האָבען איהם געבראכט געשמידט אין קייטען צו בעצירען דיא טריאומף־פּראָצעסיאָן פון טיטוס אין רוים און האָבען איהם נאָכהער ארונטערגעשליידערט פון טארפּעיער פעלז אלס א קרבן צו זייערע אבגעטער.

אכּפסינוס און זיין זוהן טיטוס האָבען נאטירליך מיט פערגעניגען געקוקט אויף דיזען בירגער־קריעג, וועלכער האָט אָבגעשוואכט דיא קרעפטע פון דיא אידען. זיי האָבען געווארט, אז דיא פערשיעדענע פּאטריאָטישע פּארטייען: דיא קנאים פון ירושלים אונטער דער פיהרונג פון אליעזר בן שמעון, דיא קנאים פון גליל אונטער דער פיהרונג פון יוחנן פון גיסכאלא, די סקריקין, דיא אנהענגער פון שמעון בר גוריא און דיא אדומים זאָלען זיך איינע דיא אנדערע אויסשלאכטען, אום נאָכהער לייכטער אָדער זאָגאר גאָר אָהן ווידערשטאנד צו פערנעמען ירושלים. אלע צוזאמען האָבען דיזע קריעגס־פּארטייען געצעהלט 24 טויזענד מאן, און יעדערער פון זיי איז פערטיג געווען זיך מקריב צו זיין פיר זייער גאָט און פאטערלאנד, וויא זיי האָבען עס אויך בעוויזען מיט זעלטענע העלדישקייט, ווען דיא לעצטע שטונדע פון בעלאגערטען ירושלים האָט געשלאָגען; אָבער צוזאמען האָבען זיי ניט געקענט האנדלען אפילו, ווען טיטוס האָט שוין צושטערט דיא ערשטע ווענט פון דער הויפּטשטאָדט. זיי האָבען אויך ניט געהאט אזא פיהרער, וואָס זאָל זיי קענען פערבינדען און אויספיהרען א געמיינשאפטליכע אטאקע אויף דעם מעכטיגען און גוט־אָרגאניזירטען שונא, וועלכער איז קאָמאנדירט געווען פון דיא פעהיגסטע און געניטעסטע קריעגס־פיהרער.

דאָ איז ניט דער אָרט צו ערקלערן דיא אורזאכען פון אזא זעלבסטפערניכטענדע אונאייניגקייט, פון אזא בלינדען פארטייפאנאטיזמוס — דאָס וואָלט אונז אוועקגעפיהרט גאנץ ווייט פון אונזער ענין, דען מען וואָלט דארפען בעטראכטען דיא געשיכטע פון ארץ ישראל אין דיא פינף הונדערט יאָהר, וואָס דער צווייטער בית המקדש האָט עקזיסטירט. פארבייגעהענדיג וועלען מיר נאָר בעמערקען, אז דיא הויפט־אורזאכע פון אלע אידישע צרות אין דער גאנצער צייט איז געוועזן, וואָס דער אידישער שטאאט איז געוועזן א שטרענג טהעאָקראטישער, דאָס הייסט, וואָס ער איז צו ענג פערבונדען געוועזן מיט דער תורה, מיט דעם בית המקדש און דיא כהנים. דאָס האָט געפיהרט צו דער איבערמאכט פון כהן־גדול, צו א רעליגיעזע געזעצגעבונג, וועלכע איז אין בעסטען פאל געוועזן א זעהר בעלעסטיגענדע, און צו אן אָפּזונדערונג פון אלע פעלקער ארום. דער בוכשטאב פון דער תורה, וויא ער איז פארטייטשט געוואָרן פון אלטע צייטען, איז געוואָרן העכער פאר דיא העכסטע און וויכטיגסטע אינטערעסען פון שטאאט. דיא בוכשטעבליכע אָבהיטונג פון שבת איז געוואָרן א קוואל פון אונגליקען אין דער צייט פון מלחמה. ניט איין מאָל זיינען דיא אידען בעזיגט און פערּאונגליקט געוואָרן דורך דעם, וואָס זייערע שונאים האָבען גראדע געזוכט זיי אָנצוגרייפען אום שבת, ווען דיא פאנאטישע אנהענגער פון אלטע מנהגים און פון טרוקענעם בוכשטאב האָבען ניט געוועלט פערטהיידיגען זייער לאנד און פערמעגען, ווען זיי פלעגען זוכען זיך צו בעהאלטען, אום דער שונא זאָל זיי ניט בעפאלען.

דיא חשמונאים האָבען געזוכט אָבצוטהיילען א ביסעלע דיא שטאאטס־אינטערעסען פון דער רעליגיאָן, אום צו האָבען א פרייערע האנד אין דער פערגרעסערונג און פערשטארקונג פון זייער מלוכה; אָבער דאָס איז זיי ליידער ניט געלונגען. זיי האָבען בלויז ארויסגערופען א שארפען קאמפף צווישען דיא צדוקים און פרושים, א קאמפף, וועלכער האָט אָנגעמאכט גרויסע צרות אין לאנד. ניט אכטענדיג אויף דיא פיעלע אונגליקען, וואָס זיי האָבען געליטען דורך דיא טעאָקראטישע אָרגאניזאציאָן, ניט אכטענ־

דיג אויף דעם, דאָס זיי האָבען צוליעב דעם זיך אָבגעזונדערט פון אַלע פעלקער ארום, אפילו פון אזעלכע, וואָס האָבען זיך געוועלט מיט זיי פערבינדען, וויא, צום ביישפיעל, דיא סאמאריטאנער (שמרונים) און אדומים; ניט אכטענדיג אויף דעם האס פון אַלע פעלקער צום גאנצען אידישען פאָלק — א האס, וועלכען מען האָט ארויסגערופען נאָר דורך דעם נארישען אתה־בחרנו'ניזמוס — ניט אכטענדיג אויף דעם אַלען, האָבען דיא פרושים און ספעציעל שמאי'ס בלינדע נאָכפאָלגער געזוכט אַלץ מעהר ארומצוריינגלען דיא אידען מיט זייערע פאָרשריפטען, אז עס זאָל זיין וואָס שווערער אפילו אויפצונעהמען גרים. דיא פערביטערסטע פאנאטיקער פון בית שמאי זיינען עס געווען דיא קנאים, וועלכע האָבען זיך אזוי העלדיש אויסגעצייכענט אין דער פערטהיידיגונג פון ירושלים. זיי זיינען געווען מוטהיגע מענער און פייערדיגע פאטריאָטען, אָבער זייער פאטריאָטיזמוס איז געווען מעהר א רעליגיעזער, וויא א פאָליטישער. דער גאָטעס־דיענסט אין בית המקדש איז געווען העכער און וויכטיגער אין זייערע אויגען וויא דיא אונאבהענגיגקייט פון זייער לאנד. אין זייער פאנאטיזמוס האָבען זיי ניט געזעהען ווייטער ווי זייער נאָז און האָבען שליסליך ניט נאָר אומזיסט פערגאָסען זייער בלוט, זאָנדערן אויך געבראכט צרות אויף אַלע אידען.

מיט אזעלכע בלינדע פאנאטיקער, וועלכע האָבען ניט געזאָרגט וועגען קיין זאך אויסער דעם בית המקדש און האָבען ניט געוואָלט מאכען אירגענד וועלכע פשרות מיט דיא מעסיגע פארטייען, האָט מען גאָר ניט געקענט מאכען. זייער בלינדע אמונה האָט זיי אויך געטריבען צו גלויבען אין א נס, ווען עס איז שוין קלאָר געוואָרן, אז ירושלים וועט באלד ארייננפאלען אין דיא הענד פון דיא גרויזאמע לעגיאָנען, וועלכע טיטוס האָט צוזאמענגעקליבען אונטער זיין קאָמאנדע.

נאָר א געוויסע צייט האָט זייער פייערדיגער פאטריאָטיזמוס מיטגעשלעפט אפילו אזעלכע, וואָס האָבען פון אָנפאנג ניט גע־גלויבט, דאָס מי וועט עפּעס קענען אויספיהרען אין א קאמפף מיט רוים. צווישען אזעלכע איז אויך געווען יאָזעפוס פלאוויוס, פאר

ווענען עס וואָלט פיעל בעסער געווען ער זאָל זיך גאָר ניט אריינ־מישען אין דעם פּארטיי־קאמפּף און ניט אָננעהמען דעם פּאָסט פון א מיליטערישען קאָמאנדיר.

אלס א מיטגליעד פון דער העכסטער אריסטאָקראטיע און אלס א רייכער מאן, האָט ער געהערט צו דער מעסיגער פּארטיי; נאָר פון דער אנדער זייט האָט ער זיך אָנפאנגס א לאָז געטאָן מיט דעם פּאטריאָטישען שטראָם. ער איז אויך געווען זעהר שטארק צוגע־בונדען צו דער אידישער רעליגיאָן און צום פאָטערלאנד. דאָס האָט ער בעוויזען, ווען ער האָט זיך ענדליך גענומען צו זיין בעסטע און שארפסטע געוועהר — דיא פעדער. ניט נאָר מיט גרויסע פעהיג־קייט אין מיט טאלאנט האָט ער פערטהיידיגט זיינע אונגליקליכע ברידער געגען דיא אטאקעס פון גריכישע און רוימישע שרייבערס — מען קען זאָגען דיא ערשטע אנטיסעמיטישע שרייבערס — זאָנ־דערן אויך מיט א פאטריאָטישע הארץ, אָבוואָהל אלע אידען האָבען איהם געהאלטען פאר א פעררעטהער און שרעקליך געהאסט.

ער איז קיין מאָל ניט געווען א מאן מיט פעסטע פּאָליטישע איבערצייגונגען. ער האָט זיך געוואָרפען אהין און אהער. זיין הארץ האָט איהם געצויגען צו דער פאטריאָטישער פּארטיי, זיין קאָפּ האָט איהם אָבער געפיהרט צום שלום, אז דער קאמפּף מיט רוים וועט נאָר רואינירען זיין פאטערלאנד. דאָס ערקלערט זיינע צווייזייטיגע האנדלונגען אין דער צייט, ווען דער גרויסער סנהדרין האָט בעגאנגען דעם גרויסען פעהלער איהם צו שיקען נאָך גליל אלס קאָמאנדיר; דאָס ערקלערט אויך זיין איבערגאנג אויף דער זייט פון דיא רוימער, ווען מען האָט איהם געפאנגען.

וויא וויים מען קען איהם בעשולדיגען אין פעררעטה, וועלען מיר זעהען, ווען מיר וועלען בעשרייבען זיין טהעטיגקייט אין גליל, הינטער דיא ווענט פון ירושלים און אין רוים. יעדענפאלס איז עס זיכער, אז ווען ער וואָלט קיין אנטהייל ניט גענומען אין דיא שלאכ־טען מיט רוימער, וואָלט מען איהם ניט געהאלטען פאר א פער־רעטהער, דען פיעלע מיטגליעדער פון דער פרידליכער פּארטיי האָ־בען זיך געפונען אונטער דעם שוץ פון דיא רוימער, ווען ירושלים

איז צושטערט געוואָרן. א סך האָבען געזוכט זיך צו רעטען בעצייטענס. ווען דיא קנאים און אנדערע העלדישע קעמפפערס וואָלטען ניט בעוואכט דיא טויערן פון ירושלים, וואָלטען זיך טויזענדער אָפגעטראָגען און געבעטען גנאדע ביי דיא רוימער.

וויא בעוואוסט, האָט יוחנן בן זכאי, דער גרינדער פון דער ישיבה און סנהדרין אין יבנה, קיין אנדער מיטעל געפונען זיך ארויסצוגנב'ענען פון ירושלים, וויא אין א טרונע, וועלכע זיינע צוויי שילער אליעזר און ישוע האָבען אוועקגעטראָגען גלייך צום רוימישען לאגער, וואו טיטוס האָט איהם זעהר פריינדליך אויפגענומען. ער איז געוועזן א מיטגליעד פון גרויסען סנהדרין און פון דער פרידליכער פארטיי. דיא רוימישע שפיאָנען אין ירושלים האָבען גאנץ גוט געוואוסט, אז ער איז געוועזן געגען דיא קריעגספארטיי. און דערפאר האָט איהם טיטוס אזוי גוט אויפגענומען, ווען ער איז אנטלאָפען. קיינער האָט איהם פון דעסטוועגען ניט גערופען פעררעטהער; פארקעהרט, ער ווערט פערעהרט פון אלע אידען אלס א גרויסער תנאי.

עס איז מעגליך, אז יאָזעפוס פלאוויוס וואָלט ניט געקראָגען אזא שענדליכען שם פון א פעררעטהער, ווען ער וואָלט ניט אָנגעשריעבען זיין אָטאָביאָגראפיע, אין וועלכער ער האָט זיך ארויסגעגעבען ערגער וויא ער איז געוועזן אין דער ווירקליכקייט. ער האָט זיך יעדענפאלס גאָר ניט געשאנעוועט און ניט געזוכט צו בעהאלטען דיא פאקטען, וועלכע פערדאמען איהם און צייגען איהם ארויס אין א זעהר דונקעלען ליכט. נאָר דאָס איז ער געצוואונגען געוועזן צו טאָן, אום צו רעטען זיין קאָפּ פון דער בלוטיגער האנד פון דעם טיראנישען קייזער דאָמיציאן. זיינע פיינדע, ספּעציעל יוסטוס פון טבריה, וועלכער האָט אויך אָנגעשריעבען א געשיכטע פון דער אידיש־רוימישער מלחמה, האָבען איהם פאָרגעשטעלט אלס א פיינד פון רוים, און אזוי וויא ער האָט מורא געהאט, אז דאָמיציאן וועלכער איז געוועזן דער קייזער נאָך דעם טויט פון זיין ברודער טיטוס, וועט איהם אָן צערעמאָניעס אומברענגען, האָט ער זיך געמאָלען אין זיין לעבענסבעשרייבונג מיט דיא שווארצעסטע פאר־

בען, אום צו צייגען, אז ער איז שטענדיג געווען א געטרייער די־נער פון רוים. זיינע האנדלונגען אין גליל האָט ער פאָרגעשטעלט אזוי, אז מען מוז ציהען דעם שלום, דאָס ער איז געווען א פער־רעטהער פון דעם שענדליכסטען סאָרט.

מיט זיין אָטאָביאָגראַפיע האָט ער זיך אליין געשאפען אזא מאָ־נומענט פון שאנדע, וועלכען ער האָט העכסט וואהרשיינליך ניט פערדיענט, נאָר דיא אידען מעגען עס איהם פערצייהען, דען מיט זיינע געשיכטליכע שריפטען האָט ער זיי פערשאפט עהרע און גע־בראכט פיעל נוצען. דורך דיזע שריפטען איז דיא גריכיש־רוימי־שע וועלט, וועלכע איז געווען זעהר פיינדליך צום אידישען פאָלק, ווייל זיא איז געווען פערנארט און פערפיהרט פון פאלשע בעריכ־טען און אזעלכע געמיינע סאָפיסטען, וויא דער גריכיש־אלעקסאנד־רינער פאסקוויל־שרייבער אפיאָן — ענדליך בעקאנט געוואָרן מיט דעם כאראקטער און דיא שטרבונגען פון אידישען פאָלק.

זיינע פאָליטישע געגנער, דיא אידען, וועלכע האָבען איהם בע־שולדיגט אין פערראטה און אויס האס צו איהם אפילו געלייקענט זיין אָפשטאמונג פון דיא חשמונאים, האָבען איהם געצוואונגען זיך צו נעהמען צו זיין גלענצענדער פעדער, אום זיך צו פערטהיידיגען. זיי האָט זיך געוויס ניט גע'חלום'ט, אז דערמיט האָבען זיי געטאָן א גרויסע טובה אלע אידען און אויך דער גאנצער ציוויליזירטער מענשהייט, דען זיינע שריפטען זיינען דער בעסטער קוואל פאר דיא געשיכטע פון דער אידישער נאציאָן. אָהן זיין „געשיכטע פון אי־דישע אלטערטהימער" וואָלטען מיר געוואוסט גאנץ ווייניג וואָס עס איז פאָרגעקומען אין דיא 500 יאָהר פון צווייטען בית המקדש. אין תלמוד זיינען געשיכטליכע פאקטען צוזאמענגעמישט מיט נסים און זייטיגע מעשיות. דיא תנאים מיט זייערע שילער זיי־נען אזוי פארנומען געווען מיט רעליגיעזע פלפולים, אז זיי האָבען גאָר פערגעסען אָן דיא געשיכטע פון זייער פאָלק. זיי האָבען זיך איבערהויפט גאנץ ווייניג אינטערעסירט מיט וועלטליכע זאכען. עס האָט זיך זאָגאר ניט געפונען איינער צווישען זיי, וואָס זאָל אָנשרייבען א געשיכטע פון דעם קאמפף מיט רוים און פון דיא

צערשטערונג פון ירושלים. דיא עטליכע געשיכטליכע פאקטען, וואָס געפינען זיך אין תלמוד, זיינען אָהן שום צוזאמענהאנג, צו־וואָרפען אין פערבינדונג מיט גאנץ זייטיגע זאכען און צוזאמענ־געמישט מיט באָבע־מעשיות.

איבערהויפט קען מען זאָגען, אז ווען ניט דיא אידען, וועלכע האָבען געלערנט דיא גריכישע פילאָזאָפיע און האָבען אויך גע־קענט שרייבען גריכיש, וואָלט מען יעצט גאנץ ווייניג געוואוסט פון דער אידישער געשיכטע אין אלגעמיינען און בעזונדערס פון דער אידיש־רוימישער מלחמה. דער וויכטיגסטער, פעהיגסטער און געלערנטעסטער פון דיזע געשיכטע־שרייבערם איז געווען יאָזעפוס פלאוויוס, מיט וועמעס לעבען און טהעטיגקייט מיר וועלען דאָ בעקאנט מאכען דיא אידישע לעזער.

ערשטער קאַפּיטעל.

יאָזעפוס׳עס אבשטאַמונג און ערשטע ערציהונג. — זיין לעבען צווישען דיא עססעער. — שטודירט דיא גריכישע ליטעראטור און פילאָזאָפיע. — אויסגעקליבען אַלס שליח צום רוימישען קייזער צו פערטהיידיגען אידען.

יוסף בן מתתיהו, וועלכער איז אין דער וועלט בעקאנט אונטער זיין לאטיינישען נאָמען יאָזעפוס פלאוויוס, איז געבאָרן אין ירושלים אין 37טען יאָהר נאָך דער קריסטליכער צייטרעכנונג. זיין פאָטער האָט געהערט צו איינער פון דיא העכסטע כהן־פאמיליעס און זיין מוטער האָט געשטאמט פון דיא חשמונאים, נעמליך פון יוהנן׳ס טאָכער. זיין ערשטע ערציהונג איז געווען אן עכט־אידישע נאָך יענער צייט. זיין פאָטער האָט וואהרשיינליך גע־הערט צו דער פארטיי פון דיא פּרושים. ער האָט יעדענפאלס גע־זאָרגט, אז זיינע צוויי זיהן, יוסף און מתתיהו, זאָלען גוט קענען דיא העברעאישע שפראך און דיא תורה. וועגען יוסף׳ס ברודער ווייס מען גאנץ ווייניג, נאָר דער צוקינפטיגער געשיכטע־שרייבער פון זיין פאָלק האָט זיך נאָך אלס אינגעל אויסגעצייכענט מיט זיינע גלענצענדע פעהיגקייטען און קענטניסע אין אלעס, וואָס מען האָט דאן געלערנט אידישע קינדער.

ער האָט אויך אין דער זעלבער צייט ארויסגעוויזען א זעלטענע זעלבסטשטענדיגקייט אין זיינע געדאנקען און שטרעבונגען, דען צו 16 יאָהר איז ער געוואָרן א שילער פון איינעם פון דיא בעוואוסטע פיהרערס פון דער מערקווירדיגער סעקטע עסעער (אסיים), וועלכע ער האָט נאכהער בעריהמט געמאכט אין זיינע שריפטען. זיין וואונש צו בעקענען זיך מיט דיא לעהרען פון אלע סעקטען און פארטייען פון זיין צייט האָט איהם וואהרשיינליך געפיהרט אוועק־צוגעהן אין דער ווילדערניס און צו לעבען נאָך דיא שטרענגע פאָרשריפטען פון דיא עסעער, וועלכע האָבען זיך ענטוויקעלט פון

דער חסידים־סעקטע אין דער צייט פון דעם קאמפף געגען דיא גריי־כען אונטער דיא חשמונאים און וועלכע האָבען געהאט א גרויסע ווירקונג אויף דער ענטשטעהונג פון קריסטענטהום. דיא אסיים זיינען געווען זעהר רעליגיעזע מענשען, וואָס האָבען געלעבט אזוי אָבגעזונדערט פון דער אויסערער וועלט, וויא ווייט דאָס איז נאָר מעגליך. אין פּאָליטישע אנגעלעגענהייטען האָבען זיי זיך קיין מאָל ניט געמישט. אלע פאָרשריפטען וועגען שבת און ריינליכ־קייט האָבען זיי אָפּגעהיט מיט דער גרעסטער פּינקטליכקייט. זיי האָבען געהאלטען פאר א גרויסע עבירה אפילו איבערצושטעלען שבת א כלי פון איין אָרט אויפ'ן אנדערן. דורך אָפטע בעדער און טבילות האָבען זיי געזוכט צוערגרייכען אויך א ריינקייט פון גייסט. זיי האָבען געלעבט אין שטענדיגער פורכט פעראונרייניגט צו ווערן דורך א פערקעהר מיט מענשען, דארום האָבען זיי גע־זוכט איינזאמע ערטער, מייסטענס היילען אין דער וויסטע־ניס, וואו זיי האָבען זיך געקענט אָפּהיטען און פיהרען א הייליגען לעבען, וויא זיי האָבען עס פערשטאנען. זייער שפּייז איז געווען זעהר אן איינפאכע, אבי נאָר צו דערהאלטען דיא נשמה אין גוף. אין אלגעמיין האָבען זיי ניט געזאָרגט וועגען וועלטליכע זאכען און אויסגעמיידעט קערפּערליכע פערגניגען. דארום האָבען זיי אויך ניט חתונה געהאט.

אין זייערע איינזאמע ערטער פלעגען זיי געוועהנליך זיך פער־טיעפען וועגען גאָט און דיא סודות פון דער נאטור, גראדע וויא דיא בודדיסטישע און נאכהער דיא קריסטליכע רעליגיעזע ענטהו־זיאסטען. דורך דיזען לעבען זיינען זייערע נערוועז צורודערט גע־וואָרן און זיי האָבען געליטען פון ספּאזמען און איינבילדונגען. זיי האָבען אויך געגלויבט, אז דורך זייער ריינעם און גאָטספאָרכטי־גען לעבען קענען זיי האָבען א מאכט איבער דיא בייזע גייסטער, איבער דיא שדים. דארום האָבען זיך פיעלע פון זיי אָבגעגעבען צו היילען קראנקע דורך אָפּשפּרעכונגען און פעריאָגען שדים. דערביי האָבען זיי זיך אויך בענוצט מיט געוויסע קרייטיכער אלס רפואות. זיי האָבען דארום ביילעכווייז געקראָגען א שם אלס דאָקטוירים

און דערפון, רעכענט מען, שטאמט עס זייער נאָמען אסיים. זייער אויסוו׳ערטיגער צייכען איז געווען, וואָס זיי האָבען שטענדיג געטראָגען ווייסע לייזוענדענע קליידער, א לאָפּעטקע צו בעשיטען מיט ערד דיא אונריינינגקייטען און א מין פאַרטוך אום זיך אָפּצווישען נאָך זייערע אָפּטע טבילות. אום צו זיין געזיכערט געגען אונריינע מענשען, האָבען זיי געלעבט צוזאמען אין געמיינדעס און האָבען געפיהרט א קאָמוניסטישען לעבען און געמאכט געמיינשאפטליכע סעודות.

דיזע אלע פיהרונגען פון דיא אסיים האָבען זעהר פּעראינטערעסירט דעם יונגען אריסטאָקראט, וועלכער האָט ארום זיך מייסטענס געזעהען וועלטליכע מענשען, רייכע צדוקים און אויך פערעהרער פון דער גריכיש־רוימישער ציוויליזאציאָן. ער איז אוועק צו איינע פון זייערע חברות אין דער וויסטענעס הינטער דעם טויטען ים און האָט דאָרט פערבראכט 3 יאָהר, פיהרענדיג א שטרענגען לעבען נאָך דיא פאָרשריפטען פון דיזע רעליגיעזע ענטהוזיאסטען, באָדענדיג זיך טעגליך אין קאלטע וואסער און עסענדיג דיא ווילדע פרוכטען פון דער ערד. דיא גאנצע צייט האָט ער פערבראכט אין לערנען דיא תורה און דעם מיסטיציזמוס (סתרי תורה) פון דער סעקטע. נאָר ענדליך האָט עס איהם דערעסען. ער איז ניט געשאפען געוואָרן צו אן איינזאמען פּרוש־לעבען, ער האָט זיך ניט געקענט אין גאנצען אָפּגעבען צו א גייסטיג־רעליגיעזען לעבען; ער איז געווען צו יונג זיך אָפּצוזאָגען פון וועלטליכע פערגניגען און זיך צו בעגראָבען אין דער וויסטענעס, וויא זיינע ענטהוזיאסטישע און פאנאטישע חברים.

עס קען זיין, אז ער האָט זיך ארומגעזעהען, דאָס מיט פיינינגען דעם קערפּער און אָפּטע טבילות רייניגט מען נאָך ניט דיא נשמה און מען פערשטארקט יעדענפאלס ניט דעם גייסט. יעדענפאלס איז עס זיכער, אז וויא נאָר ער האָט זיך צוריקגעקעהרט פון דער וויסטענעס אין ירושלים, האָט ער זיך מיט היץ אָבגעגעבען צו גאנץ אנדערע לעהרען און צו א וועלטליכען לעבען. ער האָט זיך א נעהם געטאָן צו שטודירען גרינדליך דיא גריכישע ליטעראטור אין

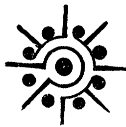
דיא גריכישע פילאָזאָפיע, וועלכע איז אימער געווען א וועלטליכע, בעגרינדעט אויף דעם מענשליכען פערשטאנד. דיא גריכישע פילאָזאָפיע האָט מעהר געשטימט מיט זיין גייסט, דיא גריכישע קונסט האָט איהם צוגעצויגען וויא פיעלע אנדערע געבילדעטע אידען זייט אלכסנדר מוקדון'ס צייטען.

אין זיין וויטערען לעבען און אין זיינע שריפטען איז ניט צו בעמערקען, אז דיא לעהרען און פיהרונגען פון דיא עססעער האָבען געהאט א ווירקונג אויף איהם. ער האָט זיך נאָר בענוצט מיט זיין נעהענטערע בעקאנטשאפט מיט דיזער סעקטע, אום איהר צו בעשרייבען. פון זיינע בעשרייבונגען איז עס דיא וועלט בעקאנט געוואָרען מיט דיזע רעליגיעזע ענטהוזיאסטען, צווישען וועלכע עס האָבען זיך בעוויזען דיא ערשטע קריסטען און צו וועלכע יעזוס קריסטוס זעלבסט האָט געהערט. וויא ווייט מען קען יעצט דערגעהן פאָזיטיוועס וועגען דעם לעבען פון יעזוס אויף דער זינדיגער ערד, מוז מען צוגעבען, אז ער איז געווען אן עססעער; אָבער יאָזעפוס פלאוויוס, וועלכער האָט אזוי גוט געקענט דיא פארטייען פון זיין צייט און דיא פאסירונגען אין זיין פאטערלאנד, האָט דאָך פון איהם גאָר ניט געהערט, דען זאָנסט וואָלט ער איהם זיכער דערמאָנט אין זיינע שריפטען.

דיא גריכישע פילאָזאָפיע האָט ניט אָבגעשוואכט זיין אידישע רעליגיאָן, ער איז געבליעבען טריי צו דיא רעליגיעזע אנזיכטען פון דיא פאריסעער (פרושים) ביז צו זיין טויט. אין דיזער בעציהונג האָט ער זיך וויניג וואָס געענדערט אפילו ווען ער האָט געלעבט וויא א פרינץ אין דעם קייזערליכען הויף פון רוים נאָך חורבן ירושלים. ער האָט דארום געהאלטען מיט דיזער פארטיי אויך אין פאָליטישע פראגען, נאָר ער האָט דאָך צייטענווייז זיך געוואָרפען אויף דער זייט פון איהרע געגנער, וועלכע האָבען געפרעדיגט מלחמה נעגען רוים.

ווען ער איז אלט געווען 26 יאהר, האָט ער שוין געקראָגען אזא שם אלס קענער פון אידישען געזעץ און פון גריכישע חכמות, דאָס מען האָט זיך צו איהם געווענדעט מיט שאלות וועגען פער־

שיעדענע פראגען און מען האָט איהם אויסגעקליבען אלס שליח צום רוימישען קייזער נעראָן צו פערטהיידיגען עטליכע כהנים, וועלכע דער גרויזאמער רוימישער גובערנאטאָר פעליקס האָט ארעסטירט, איינגעשמידט אין קייטען און אוועקגעשיקט נאָך רוים מען זאָל זיי דאָרטען בעשטראפען נאָך דיא רוימישע געזעצע. דאָס צייגט אויך, אז יאָזעפוס האָט שוין צו דער צייט אנטהייל גענומען אין פּאָליטישע אנגעלעגענהייטען און געוואונען דעם צוטרויען פון גרויסען סנהדרין וועלכער איז דאן געווען דער פארלאמענט און רעגירונג פון אידישען פּאָלק, און פון אנדערע פאָרשטעהער אין ירושלים. עס איז ניט געווען א לייכטע אויפגאבע צו פערטהיידיגען אידען אין רוימישען הויף, וואו מען איז זעהר אויפגערעגט געווען אויף זיי צוליעב פערשיעדענע אורזאכען, ספּעציעל רעליגיעזע. עס איז אויך געווען א געפעהרליכע אויפגאבע, דען מען האָט געהאט צו בעטען ביי אזא שרעקליכען און משוגענעם טיראַן וויא נעראָן. אָבער יאָזעפוס פלאוויוס איז דאן אזוי אויפגעבראכט געווען דורך דיא רוימישע גובערנאטאָרען, דאָס ער האָט בעשלאָסען ארויסצוטרעטען אלס מליץ יושר פאר זיינע פערפאָלגטע ברידער ביי דעם קייזער זעלבסט.

צווייטער קאַפּיטעל.

דיא קייזערינע פּאָפּעא. — דער איינדרוק פון רוים. — יאָזעפוס און דיא קנאים. — דער גובערנאַטאָר פלאָרוס. — יאָזעפוס בעהאלט זיך אין בית המקדש. — דער זיעג איבער דיא רוימער. — יאָזעפוס אויסגעקליבען פאַר דעם קאָמאַנדיר איבער גליל. — דער גרויסער סנהדרין.

דיזע רייזע נאָך רוים האָט געהאט א גרויסען איינפלוס אויף זיין ווייטערען לעבען. מען קען זאגען, אז יאָזעפוס האָט זיך אין גאנצען אומגעביטען, ווען ער האָט דערזעהן דיא מעכטיגע און ריעזיגע שטאדט, וועלכע האָט דאן בעהערשט דיא גאנצע וועלט.

אויפ׳ן וועג האָט עס איהם געגליקט. דיא שיף אויף וועלכער ער איז געפאָהרען איז אונטערגעגאנגען אין דער צייט פון א געוואלדיגען שטורם, בלויז 80 פון דיא 600 פאסאזשירען האָבען זיך געקענט רעטען. צווישען זיי איז געווען יאָזעפוס פלאוויוס, ווייל ער איז געווען אן אויסגעצייכענטער שווימער. דעם צוועק פון זיין רייזע האָט ער אויך גליקליך דערגרייכט. מען האָט איהם שנעל צוגעלאָזען צום קייזער׳ס פאלאץ, וואו ער איז זעהר פריינד־ליך אויפגענומען געוואָרען פון נעראָן׳ס געליעבטע פּאָפּעא. דיזע אויסגעלאסענע פרוי, וועלכע איז געוואָרען דיא קייזערינע און האָט א געוויסע צייט געפיהרט דיא אימפּעריע דורך איהר איינ־פלוס אויף דעם משוגענעם נעראָן, איז גראדע געווען א בעשיצערין פון אידען, מען וויים ניט ווארום. עס איז איבערהויפּט א פאקט, אז פיעלע הויכגעשטעלטע רוימישע דאמען זיינען געווען פריינד־ליך צו אידען און צו זייער רעליגיאָן. זיא האָט שוין פריהער אמאָל אויסגעפיהרט, אז מען זאָל בעפרייען כהנים, וועלכע זיינען ארעס־טריט געוואָרען פון דיא רוימישע גובערנאטאָרען. ווען יאָזעפוס פלאוויוס האָט איהר איבערגעגעבען זיין בקשה און ערקלערט, וויא דיא אידען ווערען פערפאָלגט, האָט זיא ניט נאָר געהייסען ארויס־

לאָזען דיא געפאנגענע כהנים, זאָנדערן האָט איהם נאָך געגעבען זעהר טהייערע מתנות.

ער האָט אלזאָ געמעגט זיין פאָלשטענדיג צופריעדען מיט זיין רייזע און אויך דאנקבאר, וויינינגסטענס צו דער קייזערינע. נאָר דאָס וואָלט אויף איהם ניט אזוי שטארק געווירקט, וויא דיא וועלט־שטאָט זעלבסט. ער איז נאטירליך נייגיריג געוועזן צו בעטראכטען דיא הויפּטשטאָט פון דער מעכטיגער אימפּעריע, וועלכע האָט גע־דריקט און געשטיקט זיין קליינעם פאָטערלאנד. אין פערגלייך מיט רוים און ירושלים געוועזן א דאָרף. דער גלאנץ פון נעראָן'ס הויף, דיא גרייסקייט אין רייכטהום פון דיא פּאלאצען און עפענטליכע געביידעס, דיא גבורה פון דיא לעגיאָנען, דיא מאסען מענשען פון אלע עקען וועלט, דאָס רוישענדע לעבען פון דער גאנצער רייזיגער בעפעלקערונג — דאָס אלעס האָט ניט נאָר פערשטארקט זיין גלויבען אין דער מאכט פון דער אימפּעריע, זאָנדערן האָט איהם אויך ארויפגעבראכט אויף דיא געדאנקען, אז עס איז גאנץ נוצלאָז און נאריש פאר זיין פאָטערלאנד צו קעמפּפען געגען דיא איבערמאכט פון דיא רוימער.

ער האָט ניט געזעהען, אז דער קערפּער פון דער ריזיגער אימ־פּעריע איז שוין אינוויינינ פערפוילט געוועזן, דאָס האָבען דאן וויט־זעהענדערע מענשען אויך ניט בעמערקט. זיינע אויגען זיינען פערבלענדעט געוואָרען פון דעם אויסערן גלאנץ, און ער איז גע־וואָרען א פערעהרער פון דער רוימישער אימפּעריע. ער האָט גע־גלויבט, אז אזוי איז עס בעשערט, אז דיא געטליכע השגחה האָט בעשטימט, דאָס רוים זאָל בעהערשען ארץ ישראל און דיא גאנצע וועלט. דארום איז ער אָפען ארויסגעטראָטען געגען דיא קנאים און אלע דיא יעניגע, וועלכע האָבען געפּרעדיגט צו קעמפּפען גע־גען דיא געצענדינערישע אימפּעריע און געטרוימט צו בעפרייען ארץ ישראל פון דעם פערהאסטען יאָך. ער האָט זיך אָפען אויס־געלאכט פון זייערע רייד און האָפנונגען, ער האָט ערקלערט, אז עס איז איינפאך א משוגעת צו דיינקען, אז דיא אידען קענען זיך מעסטען מיט אזא מעכטיגע אימפּעריע וויא רוים. ער האָט דער־

צעהלט וואָס ער האָט געזעהען אין רוים און וויא ער איז געקומען צו דער איבערצייגונג פון איהר געוואלדיגע אויבערמאכט.

אָבער אַלע זיינע רייד האָבען קיין ווירקונג געמאכט. דיא פויערדיגע פּאטריאָטען האָבען נאָר אויפגעבראכט דיא קריעגערישע פּארטיי אויף איהם. זיי האָבען איהם אריינגערעכענט אין דיא רייהען פון דיא אריסטאָקראטען און פון אזעלכע, וועלכע האָבען זיך פערקויפט צו דיא רוימער אָדער וועלכע האָבען קיין מוטה געהאט צו קעמפּפען פאר זייער פאטערלאנד. דיא קנאים האָבען אזוי הייס געהאסט דעם רוימישען יאָך, אזוי טיעף געגלויבט, דאָס גאָט וועט ניט פערלאָזען זיין אויסערוועהלטע פאָלק, דאָס קיינע ארגומענטען געגען א'ן אויפשטאנד האָבען אויף זיי ניט געקענט ווירקען. זיי האָבען געפיהלט, אז מען קען דאָך לויז ווערן פון די רוימער אזוי וויא מען איז לויז געוואָרען פון דיא גריכען אין דער צייט פון דיא חשמונאים, ווען מען זאָל נאָר אויפהייבען און בעגייסטערן דאָס גאנצע פאָלק, און זיי האָבען געהאנדעלט נאָך זייערע געפיהלען.

דער רוימישער גובערנאטאָר פלאָרוס האָט אין דער צייט איינפאך געזוכט ארויסצורופען מיט זיינע רציחות אן אויפשטאנד, אום זיך נאכהער נאָך גרויזאמער אָפּצורעכענען מיט דיא אידען. ער איז געוועזען א ווילדע און בלוטיגע בעסטיע (ארץ ישראל האָט איבערהויפּט געהאט דעם פינסטערן מזל בעהערשט צו ווערען פון דיא ערגסטע רוימישע גובערנאטאָרען). דיא אידען האָט ער נאָך דערצו ביטער געהאסט און האָט זיך געמאכט ניט זעהענדיג, ווען דיא גריכען און אנדערע געצענדיענערס און דיא כסריה און אנדערע פּאָרט-שטעט פלעגען בעפאלען און בערויבען דיא אידען. אום נאָך מעהר זיי צו אונטערדריקען און צו בערויבען האָט ער געשטיצט דיא רויבערישע באנדעס, וועלכע האָבען זיך צו דער צייט שטארק פערמעהרט אין ארץ ישראל און האָבען ניט איין מאָל פערוויסטעט דערפער און אפילו גאנצע שטעט. ער פלעגט איינפאך נעהמען א טהייל פון דעם רויב. פיעלע אידען זיינען זיך צוליעב דעם צולאָפען אין זיכערערע ערטער אָדער האָבען גאָר אויסגעוואנדערט.

אונטער אזעלכע אומשטענדען איז דיא קנאים און אנדערע פאטריאָטען ניט שווער געווען ארויסצורופען אַן אויפשטאנד. דיא אנפיהרערס פון דער קריעגס־פארטיי האָבען אזוי פערהאסט יאָזעפוס'ן פאר זיין פערעהרונג פון רוים'ס מאכט, דאָס זיי וואָלטען איהם פיעלייכט געטויטעט, ווען ער וואָלט זיך ניט בעהאלטען מיט עטליכע אנהענגער אין בית המקדש, ווען דיא ערשטע אטאקע אויף דיא רוימער האָט זיך אָנגעפאנגען. וויא נאָר ער האָט דערהערט, אז א רוימישע ארמעע אונטער דער קאָמאנדע פון דעם סירישען גובערנאטאָר סעסטיוס גאלוס מארשירט צו בעשטראָפען דיא רעוואָלוציאָנערען אין ירושלים, איז ער ארויס פון זיין בעהאלטונגס־אָרט.

אין דער צייט האָבען דיא אויבערהאנד אין ירושלים געקראָגען דיא מעסיגערע מיטגליעדער פון דער פאטריאָטישער פארטיי. דאָס האָט איהם געגעבען מוטה צו ציינגען זיך; אָבער אזוי וויא ער האָט דאָך מורא געהאט, אז מען וועט איהם פערפאָלגען פאר זיין בעקאנטע פריינדשאפט צו רוים, האָט ער אָנגעפאנגען זיך צו חנפה'נען צו דיא מעסיגערע קנאים. דיא פריעדליכע פארטיי האָט גערעכענט, אז סעסטיוס וועט אונטערדריקען דעם אויפשטאנד, נאָר ווען דיא פאטריאָטען האָבען איהם פעריאָגט מיט זיינע לעגיאָנען, איז יאָזעפוס פלאוויוס אויך ארויסגעטראָטען פאר'ן קריעג. ער האָט גאָר ניט ערווארטעט, אז א קליינע צאָהל אידען זאָלען אין שטאנד זיין צו בעזיעגען 30 טויזענד רוימישע סאָלדאטען, און ער האָט הפנים אויך געקראָגען האָפנונגען אין דיזער מינוט, אז מען קען נאָך עפּעס אויספיהרען מיט דעם אויפשטאנד געגען דיא רוימער.

נאָך דעם זיעג איבער סעסטיוס גאלוס האָט שוין גאָר קיין רייד ניט געקענט זיין וועגען פריעדען מיט רוים. מיט זעהר וויינינגע אויסנאהמען איז דאן דאָס גאנצע אידישע פאָלק געווען פאר מלחמה, און יאָזעפוס איז אויך אויפגעמונטערט געוואָרען. ער האָט וואהרשיינליך אפילו אין דיזער הייסער מינוט ניט געגלויבט, דאָס דיא אידען קענען אין גאנצען זיך בעפרייען פון רוימישען

יאָך, נאָר ער האָט גערעכענט, אז מען וועט קענען צווינגען דעם קייזער צו געבען דיא אידען זעלבסטפערוואלטונג אָדער צו אנער־קענען אגריפּוס דעם צווייטען, דעם לעצטען קלעגליכען פערטרעטער פון דער פערדאָרבענער הורדוס־פאמיליע, פאר דעם קעניג איבער גאנץ ארץ ישראל.

נאָר וויא ער האָט ניט געטראכט ביי זיך אין הארצען, זיכער איז עס, אז ער האָט אָנגעפאנגען צו שפּיעלען דיא ראָלע פון א הייסען פאטריאָט און האָט שליסליך געוואונען אזוי פיעל צוטרויען, דאָס אויף א פאָלקספערזאמלונג אין דעם גרויסען הויף פון בית המקדש האָט מען איהם אויסגעקליבען פאר דעם קריעגספיהרער אין גאלילעא (אין נאָוועמבער פון 66 יאָהר).

דאָס האָט ער געהאט צו פערדאנקען איינינגע זיינע אריסטאָ־קראטישע פריינד, בעזאָנדערס דעם געוועזענעם כהן גדול יהושע, וועלכער האָט געהאט א גרויסען איינפלוס אין סנהדרין. טראָץ דעם, וואָס דיא פייערדיגסטע קנאים, וועלכע האָבען אָנגעפיהרט דעם אויפשטאנד, זיינען ארוים דיא זיעגערס אין דיא שלאכטען מיט דער ארמעע פון סעסטיוס, האָבען זיי דאָך ניט געהאט א גרויסע דעה אין דעם סנהדרין. דיא מייסטע מיטגליעדער פון סנהדרין האָבען געהערט צו דער מעסיגער פּארטיי. איינינגע, דיא פערטרעטער פון דיא אריסטאָקראטיע, זיינען געוועזען ניט נאָר פאר פריעדען, זאָנדערן אפילו פריינדע פון רוים. זיי האָבען שטילער־הייט אינטריגירט און געשטערט אָנצונעהמען ענערגישע מיטעל, וועלכע דיא פאטריאָטען אָדער קנאים האָבען פערלאנגט. אנדערע מיטגליעדער זיינען סתם געוועזען שוואכע מענשען און האָבען זיך געוואָרפען אויף אלע זייטען. צוליעב דעם האָט דער סנהדרין זעהר ווייניג גוטעס געקענט אויפטאָן פאר'ן פאָלק. דיא קריעגערישע פּארטיי האָט איהם בעטראכטעט אלס א שטערונג און האָט נאָך א בלוטיגען קאמפף פעריאָגט און געטויטעט דיא פיהרערס פון דער מעסיגער פּארטיי; אָבער דערווייל
ע זיינען פאָראיבער צוויי יאָהר און עס איז שוין צו שפּעט געווען צו אָרגאניזירען דאָס פאָלק געגען דיא רוימישע לעגיאָנען אונטער דער קאָמאנדע פון טיטוס.

דריטער קאַפּיטעל.

גוטער אָנפאנג. — יוחנן פון גיסכאלא. — אונצופרידענהייט מיט יאָזעפוס'עס צווייזייטיגער האלטונג. — זיין צוזאמענשטויס מיט דיא פּאַטריאָטען אין טראכעא. — פערקלאָגט פאר דעם סנהדרין און אראָפּ־געזעצט. — זיינע אינטריגען געגען דיא שליחים פון סנהדרין. — געמיינע אטאקע פון זיינע אנהענגער אין טבריה. — בלייבט גובערנאַ־טאָר. — דיא פּאַטריאָטישע קרעפטע צוברעקעלט.

אן ערגערע אויסוואהל איז שווער געווען צו מאכען פאר אזא וויכטיגען אמט וויא א קאָמאנדיר איבער דיא מיליטערישע קרעפ־טע אין גליל. עס איז אמת, אז דיא מאיאָריטעט פון סנהדרין האָט געזוכט צו שטיצען דיא מעסיגע פיהרערס, ניט אכטענדיג אויב זיי זיינען ווירקליך פעהיגע קאָמאנדירען און אדמיניסטראַ־טאָרען; אָבער עס איז זיכער, אז יאָזעפוס פלאוויוס וואָלט ניט געשיקט געוואָרען נאָך גליל, ווען מען וואָלט געהאט דיא מינדעסטע אהנונג, אז ער וועט אָנמאכען אזעלכע גרויסע צרות. דער סנהדרין אונטער דער לייטונג פון רבי שמעון בן גמליאל (הלל'ס אן אור־איינִיקעל) האָט בעגאנגען זעהר פיעל פעהלערען, אָבער מען קען איהם דאָך ניט בעשולדיגען, דאָס ער האָט אבזיכטליך אויסגע־קליבען יאָזעפוס פלאוויוס אלס זיין פערטרעטער אין גליל, אום אָפּצושוואכען און צו צוטהיילען דיא פּאַטריאָטען פון דיזער וויכ־טיגער פּראָווינץ. מען דארף אויך נעהמען אין אנבעטראכט, אז מען האָט צו פיעל געגלויבט אין זיינע פעהיגקייטען און אז דאָס פאָלק איז איבערהויפּט גענייגט געווען צו געבען דיא העכסטע שטעלען צו אריסטאָקראטען און כהנים.

אָנפאנגס האָט יאָזעפוס זיך גענומען צו זיין שווערע ארבייט זעהר ענערגיש. ער האָט געהאט דיא פאָלמאכט צו האנדלען וויא ער פערשטעהט. דער סנהדרין האָט אפילו בעשטימט, אז ער זאָל זיך בעראטהען מיט זיינע מיטהעלפערס, אָבער זיי זיינען געווע

בעוואוסטע רבנים, וועלכע האָבען גאנץ וויייניג פערשטאנען אין וועלטליכע זאכען און זיינען איבערהויפּט געווען שוואכע מענשען. זיי האָבען איהם יעדענפאלס ניט געשטערט אויסצופיהרען זיינע פלענער. גלייך וויא ער איז אָנגעקומען אין גליל, האָט ער צוזאמענגערופען אין טבריה א מין סנהדרין נאָך דעם מוסטער פון דעם גרויסען סנהדרין אין ירושלים. ער האָט אויסגעקליבען 70 פערזאָן פון דיא פאָרנעהמסטע פאמיליען אלס הויפּטריכטער. זיי האָבען אויך בעדארפט איהם מיטהעלפען אין דער פערוואלטונג פון דער פראָווינץ. נאכהער האָט ער בעשטימט קלענערע ריכטער אין דיא שטעט. דערמיט האָט ער איינגעפיהרט א געוויסע אינערליכע אָרדנונג.

אין דער זעלבער צייט האָט ער אויך געזאמעלט מיליטערישע קרעפטע און בעשטימט צו בעפעסטיגען געוויסע שטעט. ער האָט אזוי טיכטיג געארבייט, אז אין א קורצער צייט האָט ער צוזאמענגעקליבען אן ארמעע פון 100 טויזענד מאן און אויך געשאפען א קאָרפּוס פון קאוואלעריע, וועלכע ער האָט אויפגעהאלטען אויף זיין אייגענעם חשבון. פיעלע שטעט האָט ער בעפעסטיגט, ארומגערינגעלט מיט ווענט און גראָבענס און אויך זיי פערזאָרגט מיט פראָוויאנט, אום צו קענען אויסהאלטען א לאנגע בעלאגערונג. זיין ארמעע האָט ער דיסציפּלינירט נאָך דעם רוימישען מוסטער און האָט אין דעם אביסעל איבערגעטראָפען דיא מאָס. ער האָט ניט פערשטאנען, אז ער האָט צו טאָן מיט אן ארמעע פון פאטריאָטישע וואָלאָנטירען, וועלכע קענען פיעל מעהר אויפטאָן מיט ענטהוזיאזמוס וויא מיט דער דיסציפּלין פון א רעגעלער ארמעע.

נאָר דאָס וואָלט ניט אזוי וויכטיג געווען און ניט געבראכט צו געפעהרליכע שטרייטען, ווען יאָזעפוס וואָלט געקענט שטימען מיט דיא פאטריאָטישע פיהרערס און ספּעציעל מיט יוחנן פון גיסכאלא, וועלכער איז געווען דיא נשמה פון דעם אויפשטאנד אין גליל און איינער פון דיא בעסטע, מוטהיגסטע און פעהיגסטע פיהרערס פון דער קריעגס־פּארטיי. דיזער יוחנן וועלכער האָט דיא גאנצע צייט געקעמפּפט וויא א העלד, האָט גלייך דערפיהלט, אז

יאָזעפוס איז ניט געווען פאַטריאָטיש און ענערגיש. ער האָט איהם
זאָגאר פערדעכטיגט אין פערראטה. נאָך איידער יאָזעפוס איז גע־
קומען אין גליל, האָט יוחנן, וועלכער איז געווען אן עיל־הענדלער,
אָרגאניזירט דעם אויפשטאנד אין זיין געבורטסשטאָט, א וויכטיגע
סטראטעגישער פונקט אין נאָרד פון גליל. ער האָט אויסגעגעבען
זיין גאנצען פערמעגען צו אונטערשטיצען דיא אָרימע וואָלאָנטי־
רען און האָט צוזאמענגעקליבען ארום זיך 4000 פאַטריאָטען פון
גליל און פון סיריען. ער האָט הפנים גערעכענט, אז ער וועט ווערען
דער קאָמאנדיר פון אלע פאַטריאָטען אין גליל, און ער האָט ווירק־
ליך געהאט דיא פעהיגקייט דערצו; אָבער דער אָנקומען פון יאָ־
זעפוס האָט געמאכט א סוף צו זיינע רעכנונגען.

ווען יאָזעפוס וואָלט וועניגסטענס געזוכט איהם ניט צו
שטערען, וואָלט עס וואהרשיינליך ניט געקומען צו אזעלכע טרוי־
עריגע שטרייטען, דען יוחנן איז געווען א צו עהרליכער מאן און
פייערדיגער פאַטריאָט צו אינטריגירען אין דער צייט, ווען מען האָט
בעדארפט אָנשטרענגען אלע קרעפטע צו רעטען דאָס פאטערלאנד
פון אונטערגאנג. יאָזעפוס האָט גלייך געזעהען, אז יוחנן איז
אזוי פעהיג און ענערגיש, דאָס ער קען ווערן דער הויפטפיהרער.
דאָס האָט ער ניט געוואָלט דערלאָזען און האָט גענומען שטעלען
הינטערפיסלאָך דעם פייערדיגען פאַטריאָט. צום ביישפיעל, ער
האָט ניט ערלויבט, אז יוחנן זאָל פערקאפען דיא תבואות, וואָס
דיא רוימער האָבען צוזאמענגעקליבען אין איינינע פונקטען פון
גליל. יוחנן האָט געוואָלט פערקויפען דיזע תבואות, אום צו האָבען
מיטעל בעסער צו בעפעסטיגען זיין געבורט־שטאָט. ער האָט אין
דעם אזוי רעכט געהאט, דאָס יאָזעפוס האָט איהם שליסליך גע־
מוזט נאָכגעבען. דערביי האָט יוחנן זיך איבערצייגט, אז מען טאָר
זיך ניט פערלאָזען אויף יאָזעפוס'ן. ער האָט אויך אויסגעפונען,
אז יאָזעפוס האָט מעהר אין זינען דיא אינטערעסען פון דעם קעניג
אגריפוס דעם צווייטען, וויא פון פאָלק.

דאָס לעצטע איז געווען ריכטיג. יאָזעפוס האָט טאקע גע־
רעכענט, אז צוזאמען מיט אגריפוס וועט ער קענען קומען צו א

פשרה מיט דיא רוימער. עס קען זיין, אז ער האָט גערעכענט צו ווערען דער הויפּטמיניסטער, ווען דיא רוימער וועלען אנערקענען אגריפּוס'ן פאר דעם קעניג איבער גאנץ ארץ ישראל. וויא עס ווייזט אויס, האָט ער נאָר אָרגאניזירט א גרויסע ארמעע און בעפעסטיגט עטליכע שטעט, אום צו קענען ארויסקריגען בעסערע בעדינגונגען ביי דיא רוימער. דאָס איז געווען געגען דיא שטרעבונג פון דיא פּאטריאָטען, און זיי האָבען גענומען פערשפּרייטען קלאנגען, אז ער מיינט נאָר זיך אונטערצוגעבען צו דיא רוימער. דאָס האָט נאטירליך אויפגערעגט דאָס פאָלק געגען איהם. יעדענפאלס האָט ער פערלאָרען דעם צוטרויען פון אלע דיא יעניגע, וועלכע האָבען געקעמפּפט פאר דיא אונאבהענגיגקייט פון זייער פאטערלאנד.

ביי איין פאל איז עס געקומען אזוי ווייט, אז מען האָט איהם איינפאך געוואָלט אומברינגען. לעבען א געוויסען דאָרף האָבען עטליכע יונגע לייט בערויבט דיא פרוי פון א זעהר רייכען און וויכטיגען אנהענגער פון קעניג אגריפּוס, וועלכער האָט נאָר אינטריגירט צו קריגען מעהר לאנד און מאכט ביי דיא רוימער דורך דעם אויפשטאנד. אלע גערויבטע זאכען האָבען זיי געבראכט צו יאָזעפוס'ן פיר דיא קריעגס־קאסע, אבער ער האָט געוואָלט צוריקשיקען דיא זאכען, אום נאָך מעהר חן צו געווינען אין אגריפּוס'עס אויגען. דעם עולם האָט ער אָנגעזאָגט, אז ער וועט אלעס אוועקשיקען נאָך ירושלים צום סנהדרין. ווען מען האָט זיך דערוואוסט פון דיזע פאלשקייט, האָט א מענגע בעלאגערט זיין הויז מיט געשרייען, אז ער איז א פעררעטהער. איינער פון דיא אנפיהרערס איז ארומגעגאנגען מיט א ספר תורה אין האנד און האָט פערלאנגט צו בעשטראָפען יאָזעפוס'ן אין נאמען פון הייליגען געזעץ אלס א פעררעטהער.

א טהייל פון דער מאסע האָט זיך געקליבען אונטערצוצינדען דיא הויז, אין וועלכער יאָזעפוס האָט זיך פערשפּארט מיט עטליכע פון זיינע טרייעסטע אנהענגער; נאָר ער האָט זיך גערעטעט דורך א נייע פאלשקייט. ער האָט איבערהויפּט געהאט

זעהר גוטע איינפעלע, ווען איהם איז אויסגעקומען זיך ארויסצודרעהען פון א געפעהרליכער אָדער אן אונאנגענעהמער לאגע. דיזע איינפעלע האָבען איהם ניט איין מאָל גערעטעט פון טויט. דיזעס מאָל האָט ער אויף זיך צוריסען דיא קליידער, בעשאָטען זיין קאָפּ מיט אש, אויפגעהאנגען זיין שווערד אויפ'ן האלז און איז אזוי ארויס צו דער צוקאָכטער מאסע און פערלאנגט מען זאָל איהם אויסהערען איידער מען וועט איהם אומברייננגען. ווען מען האָט בעוויליגט זיין בעגעהר, האָט ער ערקלערט, אז דיא גערויבטע זאכען האָט ער גאָר בעשלאָסען צו געברויכען פיר דיא בעפעסטיגונג פון דער שטאָט טראכעא, וואו דער אויפרוהר איז פאָרגעקומען. דיא איינוואָהנער פון דער שטאדט זיינען צופריעדען געבליעבען מיט דיזער ערקלערונג, אבער דיא צוזאמענגעלאָפענע פון דיא דערפער ארום האָבען זיך ענטזאגט איהם צו גלויבען און האָבען פערלאנגט ער זאָל גלייך אוועקשיקען דיא זאכען נאָך ירושלים.

דורך דעם איז ענטשטאנען א שטרייט, מיט וועלכען יאָזעפוס האָט זיך בענוצט, אום זיך אָפּצוטראָגען צוריק אין̄ זיין הויז. ווען פיעלע פאטריאָטען האָבען ניט געוואָלט אָפּטרעטען און האָבען געסטראשעט אונטער צו צינדען דיא הויז, איז ער ארויס אויפ'ן דאך און האָט איינגעלאדען דיא פיהרערס ארייננצוקומען, אום זיך דורכצוריידען מיט זיי. א געוויסע צאָהל פאטריאָטען האָבען אָנגענומען דיא איינלאדונג, אָבער וויא נאָר זיי זיינען אריין אין הויז, זיינען זיי גלייך בעפאלען געוואָרען פון יאָזעפוס'עס בעהאלטענע אנהענגער, וועלכע האָבען זיי געשמיסען, איסקאליטשעט און נאכהער ארויסגעשליידערט. דיא מענגע האָט געמיינט, אז יאָזעפוס האָט א סך אנהענגער אין הויז און איז זיך צולאָפען מיט ראכע־געשרייען.

נאָך אזעלכע פאלשקייטען און פעררעטהערישע האנדלונגען האָט יאָזעפוס אויף אימער אָפּגעשטויסען פון זיך דיא פאטריאָטען און האָט נאָר אריינגעבראכט אלץ גרעסערע און געפעהרליכערע שטרייטען צווישען דיא איינוואָהנער. דיא פריעדענס־פאר־

טיי, וועלכע איז אַנפאַנגס ניט געווען צופריעדען מיט איהם, ווייל ער האָט זיך צו אייפריג גענומען צו מיליטערישע פּאַרבערייטונ־גען, האָט איהם יעצט גענומען שטיצען געגען דיא קריעגס־פּארטיי, וועלכע האָט אויסגעוועהלט דעם ענערגישען יוחנן פון גיסכאלא פאר דעם קאָמאַנדיר.

אום פּטור צו ווערען פון יאָזעפוס'ן, וועלכער האָט אלץ מעהר אויפגערייצט געגען זיך דאָס פאָלק, ווייל ער האָט געשטיצט דיא אריסטאָקראַטען, דיא אנהענגער פון אגריפּוס און דיא פערעה־רער פון רוים, האָט יוחנן געשיקט זיין ברודער און 100 פון זיינע טרייעסטע אנהענגער צום סנהדרין אין ירושלים מיט קלאַגען און מיט א פערלאַנג איהם אראָפּצוזעצען פון זיין אמט. דיא קלאַגען זיינען געווען אזעלכע וויכטיגע און ריכטיגע, דאָס שמעון בן גמליאל און פיעלע איינפלוסרייכע מיטגליעדער פון סנהדרין, וועלכע האָבען פריהער געשטיצט יאָזעפוס'ן, זיינען ארויסגעטראָ־טען געגען איהם און האָבען אויסגעפיהרט, אז מען זאָל איהם ענט־זאגען און ברענגען לעבעדיג אָדער טויט נאָך ירושלים. פיער פער־טרעטער זיינען געשיקט געוואָרען נאָך גליל אויסצופיהרען דיזען בעפעהל פון גרויסען סנהדרין, וועלכער האָט אויך געהייסען דיא וויכטיגסטע שטעדט אין גליל צו פעריאָגען יאָזעפוס'ן און צואנ־ערקענען יוחנן פון גיסכאלא פאר דעם גובערנאטאָר און קריעגס־פיהרער.

נאָר יאָזעפוס האָט אין דער צייט ניט גערדרימעלט. ער האָט געשיקט זיינע אגענטען אין ירושלים, אום איהם ריין צו וואשען און אויסצוגעפינען, וואָס זיינע געגנער טהוען. אין דיא גרעסערע און רייכערע שטעדט פון גליל האָט ער געזוכט צו צוציהען אויף זיין זייט וואָס מעהר אנהענגער און האָט אויך גענומען ווידער מאַ־כען גרויסע מיליטערישע פּאַרבערייטונגען, אום אָפּצונארען זיינע געגנער. וויא נאָר ער האָט זיך דערוואוסט וועגען דעם בעפעהל פון סנהדרין געגען איהם, האָט ער ערקלערט, אז ער וועט פּאָלגען און וועט אליין קומען אין ירושלים. נאָר דאָס איז געווען א נייע פאלשקייט, דען שטילערהייט האָט ער אויפגערייצט זיינע אנהענ־

נער גענגען דיא שליחים פון דיא סנהדרין, אז מען זאָל זיי שטערען אויף יעדען שריט. אין אייניגע ערטער זיינען זיי זאָגאר געווען אין לעבענסגעפאהר. זעהענדיג, אז יאָזעפוס נארט זיי נאָר און זוכט זייער פערניכטונג, האָבען זיי אויף דעם ראַטה פון יוחנן בע־שלאָסען ארויסצושיקען געהיימע אגענטען מיט א בעפעהל צו ער־קלערען איהם אויסערהאלב געזעץ אין נאָמען פון סנהדרין. ער האָט זיך אָבער דערוואוסט דערפון בעצייטענס און האָט צושיקט זיינע לייט, וועלכע האָבען געפאנגען דיא גרעסטע צאָהל פון דיא אגענטען.

וואו נור דיא שליחים פון סנהדרין פלעגען זיך בעוויזען, פלעגען זיי זיך אָנשטויסען אָן חברה, וועלכע יאָזעפוס פלעגט ארויסשיקען אום זיי נאָכצושפּיאָנירען. אויף דיזער וויזע האָבען זיי גאָר ניט געקענט אויפטאָן געגען איהם און נאָר אומזיסט פערשארפט דיא שטרייטען, וועלכע האָבען געפיהרט צו א בירגער־קריעג. ווען זיי זיינען אָנגעקומען אין טבריה, וואו יוסטוס, וועלכער האָט שפּעטער אָנגעשריעבען אויף גריכיש א געשיכטע פון דער אידיש־רוימישע מלחמה זעהר פיינדליך צו יאָזעפוס'ן, איז געווען דער פיהרער פון דיא פּאטריאָטען, האָבען זיי בעפוילען דעם עולם צו פאסטען א טאָג און צו בעטען גאָט פאר שלום אין לאנד און פאר א זיעג איבער דיא רוימער. א מאסע מענשען האָבען זיך אין דעם טאָג צוזאמענגעקליבען, אום צו בעשפּרעכען דיא לאגע. מען האָט אָבגעמאכט, אז אלע זאָלען קומען אונבעוואפענט; נאָר יאָזעפוס'עס אנהענגער האָבען דאָך בעהאלטען געוועהר אונטער זייערע מאנטלען. ווען מען האָט געענדיגט דיא תפילות און עס האָ־בען זיך אָנגעפאנגען דיסקוסיאָנען, האָבען יאָזעפוס'עס אנהענגער פּלוצלונג ארויסגעכאפּט זייערע געוועהר און האָבען פעריאָגט זייערע געגנער.

יאָזעפוס איז נאָך דיזער געמיינער אטאקע געבליבען דער הערשער אין טבריה. פיעלע פון זיינע טרייעסטע אדיוטאנטען און אנגעזעהנע בירגער, וועלכע האָבען נאָך אין איהם געגלויבט, האָט ער אוועקגעשיקט נאָך ירושלים איהם צו פערטהיידיגען. זיי האָבען

אזוי לאנג געארבייט ביז זיי איז געלונגען אויסצופיהרען, אז דער סנהדרין זאָל צוריקרופען דיא שליחים און בעשטימען, דאָכ יאָזעפוס בלייבט גובערנאטאָר פון גליל. יאָזעפוס האָט זיך דאן אָפּגערעכענט מיט דיא שליחים זעהר געמיין, ער האָט געהייסען זיי איינשמידען אין קייטען און אזוי אוועקפיהרען נאָך ירושלים.

ער האָט זיך אזוי וויעדער אויסגעדרעהט פון א גרויסע געפאהר. ווען ער וואָלט גלייך אָפּען ארויסגעטראָטען געגען דעם סנהדרין׳ס בעפעהל, וואָלט ער זיכער ניט געבליבען גובערנאטאָר, אויב ער וואָלט איבערהויפּט געבליבען לעבען. נאָר דיא שטרייטען האָבען זיך ניט געענדיגט מיט דעם זיעג פון יאָזעפוס איבער דיא שליחים פון סנהדרין. דאָס פאָלק איז ניט נאָר געווען צוטהיילט אין א פריעדענס־פּארטיי און א קריעגס־פּארטיי וויא אין גאנץ ארץ ישראל, זאָנדערען דיא פּאטריאָטישע קרעפטע זיינען צוברעקעלט געוואָרען. זיי זיינען געבליבען אָהן אן אנערקענטען הויפּטפיהרער און אָהן א פעסטען צוזאמענהאנג. יעדע שטאָט, יעדע פעסטונג האָט געהאט צו פערלאָזען זיך אויף איהרע אייגענע קרעפטע.

אונטער אזעלכע אומשטענדען איז עס נאָר א וואונדער, וואָס דיא פּאטריאָטען האָבען זיך געקענט האלטען א לאנגע צייט געגען דיא רוימישע לעגיאָנען אונטער דער קאָמאנדאָ פון אספּסינוס.

פערטער קאַפּיטעל.

אספּסינוס אין גלות. — דיא שוואכקייט פון יאָזעפוס'עס ארמעע. — דיא פערניכטונג פון גאבארא. — יאָזעפוס'עס בעריכט צום סנהדרין. — דיא העלדענמוטהיגע פערטהיידיגונג פון יאָטאָפּאַטאַ. — יאָזעפוס געצוואונגען מיטצוקעמפּפען. — וויא ער האָט זיך ארויסגעדרעהט פון טויט און האָט זיך אונטערגעגעבען צו דיא רוימער.

דיא טרויעריגע פּאסירונגען, וועלכע זיינען איבערגעגעבען געוואָרען אין פאָריגען קאַפּיטעל, זיינען געשעהען אין פערלויף פון 5 מאָנאט איידער דיא רוימישע לעגיאָנען זיינען אָנגעקומען. אנשטאָט צו פעראייניגען אלע קרעפטע, האָט יאָזעפוס נאָר אָנגעמאכט מחלקות און צוטהיילונגען. מען וואָלט גאָר ניט געקענט גלויבען, אז ער האָט בעגאנגען אזוי פיעל געמיינהייטען און אָנגעמאכט אזוי פיעל צרות, ווען ער וואָלט עס אליין ניט דערצעהלט מיט פיעלע איינצעלהייטען אין זיין אָטאָביאָגראַפיע.

נעראָן האָט זיך דערוואוסט פון דעם אויפשטאנד אין ארץ ישראל, ווען ער איז געווען אין גריכענלאנד, וואוהין ער איז געקומען צייגען זיין קונסט אלס זינגער, שפּיעלער און פאָהרער אויף א רייט־וואָגען. דאָס איז געווען איינער פון דיא משוגעת'ן פון דיזען טיראן. דיא נידערלאגע פון דיא לעגיאָנען אונטער דער קאָמאנדע פון סעסטיוס גאלוס האָט איהם זעהר איבערגעשראָקען און ער האָט דארום אויסגעקליבען אספּסינוס'ן פאר דעם קאָמאנדיר געגען דיא אידען, אָבוואָהל ער האָט גאָר ניט געגליכען דיזען בעריהמטען גענעראל. ער האָט קיין אנדער ברירה געהאט, דען אספּסינוס איז גערעכענט געווען פאר דעם בעסטען גענעראל אין דער רוימישער אימפּעריע און געגען דעם אויפשטאנד פון דיא אידען האָט מען געמוזט געברויכען דיא בעסטע קרעפטע פון דער רוימישער ארמעע.

אספּסינוס האָט געלאנדעט אין דעם פּאָרט פּטאָלעמאיד (עכו)

אין ווינטער פון 67טען יאָהר. זיין זוהן טיטוס האָט ער געשיקט נאָך אלעקסאנדריא צו ברענגען פון דאָרטען דיא צוויי שטארקע און ערפאהרענע לעגיאָנען, וועלכע האָבען שוין בעוויזען זייער גרויזאמקייט צו אידען אין דער צייט, ווען דיא גריכען זיינען דאָרטען בעפאלען דעם אידישען קווארטאל. א סך רייכע און אריסטאָקראטישע אידען זיינען גלייך געקומען ערקלערן דעם רוימישען גענעראל זייער טרייהייט צו רוים. צווישען זיי איז אויך געווען אגריפּוס דער צווייטער, וועלכער איז ניט נאָר געווען פערדאָרבען וויא אלע מיטגליעדער פון דער הורדוס פאמיליע, זאָנדערן אויך אונפעהיג, און זיין שוועסטער וועראָניקא, א בעריהמטע שעהנהייט, אין וועלכער טיטוס האָט זיך גלייך פערליעבט און מיט וועלכע ער האָט געוועלט חתונה האָבען, ווען ער איז געוואָרן קייזער. אום צו צייגען, אז ער האָט גאָר ניט צו טאָן מיט דער קריעגס־פּארטיי, איז אגריפּוס געקומען מיט זיינע סאָלדאטען העלפען דיא רוימער.

אין א קורצע צייט האָט אספּסינוס צוזאמענגעקליבען אן ארמעע פון 50 ביז 60 טויזענד מאן, נאָר אום אויסצומיידען דיא מפּלה פון סעסטיוס גאלוס, האָט ער מארשירט זעהר פאָרזיכטיג, זוכענדיג אָפּצוהאקען דיא פערבינדונגען פון די אידישע פּאטריאָטען, וועלכע זיינען אזוי אויך געווען צוטהיילט און אָפּגעזונדערט דורך דיא אינטריגען און פאלשקייטען פון יאָזעפוס פלאוויוס. ער האָט גלייך געצייגט, אז ניט אומזיסט האָט ער געהאט אזא גרויסען נאָמען אלס גענעראל און אז ניט אומזיסט האָט דיזער נאָמען ארויפגעיאָגט א שרעק אויף אלע פעלקער ארום און אויך אויף פיעלע אידען.

פריהער האָט ער ארויסגעשיקט אָבטהיילונגען צו פעריאָגען דיא קליינע טהיילען פון אידישע פּאטריאָטען אויפ'ן וועג דורך גליל, דען ער האָט טאקי אויסגעקליבען, וויא מען האָט גערעכענט, דיזען סטראטעגישען וועג, אום צוצוקומען צו ירושלים. דאָ האָט זיך באלד ארויסגעצייגט, אז דיא סאָלדאטען אונטער יאָזעפוס'עס קאָמאנדע זיינען ניט אין שטאנד געווען אפילו צו שטערען דעם

מארש פון דיא רוימער. יאָזעפוס אליין האָט נאָר הפנים געקעמפפט צום שיין, דען ער איז אלץ צוריק געטראָטען. ווען ער האָט ניט געקענט אויסמיידען א צוזאמענשטויס מיט דיא רוימער, איז ער אלע מאָל שנעל געשלאָגען געוואָרן, דען זיינע סאָלדאטען האָבען קיין צוטרויען געהאט צו זיין פערזאָן און נאָך וויינינגער צו זיינע מיליטערישע פעהיגקייטען.

א גאנץ אנדערער גייסט האָט געהערשט צווישען דיא פאַטריאָטען, וועלכע האָבען אנערקענט יוחנן פון גיסכאלא פאר זייער פיהרער. זיי האָבען געקעמפפט וויא לייבען אפילו געגען פיעלע גרעסערע צאָהלען פון רוימער.

דיא ערשטע פעסטונג פון גליל, וועלכע איז צושטערט געוואָרן פון דיא רוימער, איז געוועזן גאבארא. דיא הייפעלע פאטריאָטען האָבען ארויסגעצייגט פיעל העלדענמוטה, אָבער זיי האָבען ניט געקענט לאנג אויסהאלטען דיא רוימישע אטאקעס, ווייל דיא פאָזיציאָן איז ניט געוועזן גוט בעפעסטיגט. אום צו נעהמען נקמה פאר דיא נידערלאגע פון סעסטיוס גאלוס'עס לעגיאָנען לעבען ירושלים, האָבען דיא רוימער אויסגעשלאכט דעם גאנצען גארניזאָן פון גאבארא און דיא גאנצע שטאָט פערברענט. דאָס איז געווען דער אָנפאנג פון דיא שרעקליכע אויסשלאכטונגען אין דיזען קאמפף אויף לעבען און טויט צווישען דיא אידען און דיא רוימער. דיא איינוואָהנער אין דער אומגעגענד פון גאבארא זיינען אָדער אויסגעשלאכטעט געוואָרן אָדער פערקויפט געוואָרן אין שקלאַווערייי.

דיא נעכסטע פעסטונג אויפ'ן וועג פון דיא רוימער איז געוועזן יאָטאפאטא. ווען אספסינוס האָט מארשירט אהין, איז יאָזעפוס געוועזן אין טבריה, וואוהין ער איז געקומען צו לויפען מיט זיינע דעמאָראליזירטע און צושראָקענע סאָלדאטען. ער האָט אזוי ווייט פערלאָרען מוטה און האָט אזוי וויינינג געדענקט וועגען וויִדערשטאנד, דאָס אין א בעריכט צום סנהדרין וועגען דעם טרויעריגען צושטאנד אין גליל האָט ער אָנגעפרעגט, אויב ער זאָל פאָרטזעצען דעם קאמפף אָדער פערהאנדלען מיט אספסינוס וועגען

פריעדען. אין פאל מען וועט איהם הייסען פיהרען מלחמה, האָט ער אָנגעזאגט, אז מען זאָל איהם צושיקען פערשטערקונגען. ער איז שוין אלזאָ גלייך אין אָנפאנג געבליבען אָהן סאָלדאטען, אָבגלייך ער וואָלט געקענט האָבען ניט ווייניגער וויא 100 טויזענד מאן אונטער זיין קאָמאנדא, ווען ער וואָלט אנדערש געהאנדעלט און געווען אויפריכטיג פיר א קאמפף מיט רוים. נאָר עס איז מעגליך, אז ער האָט אבזיכטליך פערלאנגט פערשטערקונגען, אום צו האָבען א תירוץ זיך אונטערצוגעבען. ווען ער וואָלט זיך ניט געשעהמט אָדער, גיכער, ווען ער וואָלט ניט מורא געהאט פאר דיא פאטריאָטען, וועלכע האָבען זיך געפונען אין אלע טהיילען פון גליל, וואָלט ער זיך וואהרשיינליך באלד אונטערגעגעבען.

אויף יעדען פאל איז ער אוועק נאָך יאָטאפאטא, וואו פיעלע פאטריאָטען האָבען זיך פערזאמעלט צו בעשיצען דיזע פון דער נאטור שטארקע פעסטונג. ער האָט אפילו איבערגענומען דיא קאָמאנדא איבער דעם גארניזאָן, אָבער זיין צוועק איז הפנים געווען ניט צו קעמפפען, נאָר צו קומען צו א פשרה מיט אספסינוס. אָבער דיא פערטהיידיגער זיינען געווען זעהר מוטהיגע פאטריאָטען און האָבען גוט אויפגעפאסט אויף זייער קאָמאנדיר ער זאָל זיך ניט אָפטראָגען אין דער שטיל צו דיא רוימער. דיא פעסטונג איז פון 3 זייטען געווען ארומגערינגעלט פון בערג און אָבגרונדען. נאָר פון איין זייט האָט מען געקענט צו איהר צוקומען; אָבער דאָרטען האָט מען איהר בעשיצט מיט א שטארקע וואנט און פיעלע טהורמען, וואו מען האָט צוזאמענגעקליבען אלערליי דאמאָלסדיגע געוועהר צו פעריאָגען דיא רוימער. געגען דיזע וואנט האָט אספסינוס אויסגעשטעלט 60 קאטאפולטען און אנדערע שטורם־מאשינען, וועלכע האָבען געשליידערט מאסען שטיינער, שפיזען און ברענענדע מאטריאלען. דיא פאטריאָטען האָבען עטליכע מאָל ניט נאָר צוריקגעשטויסען דיא רוימער, טויטענדיג א סך פון זיי, זאָנדערן האָבען נאָך געמאכט אטאקעס און צושטערט דיא רוימישע מאשינען. פערציג טעג האָט געדויערט דיזע בעלאגערונג. ווען

דיא פּאטריאָטען האָבען געצייגט וואונדער פון מוטה און האָבען אויסגעמאטערט דיא רוימער. זיי וואָלטען זיך נאָך געקענט האלטען א לענגערע צייט, ווען זיי וואָלטען ניט פערראטהען געוואָרן פון איינעם, וואהרשיינליך א פריינד פון דיא רוימער, וועלכער האָט אָנגעצייגט אויף דעם געהיימען דורכגאנג צווישען די בערג, דורך וואנען דיא בעלאגערטע פלעגען קריעגען שפּייז פון דיא אידען פון ארומיגע דערפער.

וויא יאָזעפוס דערצעהלט אליין, האָט ער אין דער צייט, ווען דיא בעלאגערטע האָבען שוין געליטען הונגער, זיך געקליבען צו מאכען פּלטה אין געהיים. נאָר דיא פּאטריאָטען האָבען זיך דערוואוסט דערפון און האָבען איהם געסטראשעט מיט'ן טויט, אויב ער וועט ניט בלייבען. ער האָט זיי געוואָלט איינרריידען, אז ער וועט זיי בעסער העלפען, ווען ער וועט ארויס אין לאנד און צוזאמענקלייבען סאָלדאטען, אום צו פעריאָגען דיא בעלאגערער, אָבער קיינער האָט איהם ניט געגלויבט. זעהענדיג, אז ער האָט קיין אנדער ברירה ניט וויא צו קעמפּפען, האָט ער מיט פערצווייפלונג אויסגעשריען: „אויב אזוי, לאָמיר קעמפּפען ביז'ן לעצטען אָטהעם און טהייער פערקויפען אונזער לעבען, לאָמיר צייגען א ביישפּיעל פאר אנדערע, אז מיר קענען מוטהיג שטארבען“.

עטליכע טעג נאָכדעם האָט ער ווירקליך העלדענמוטהיג געקעמפּפט. א פּאָר מאָל איז ער ארויס מיט דיא מוטהיגסטע פּאטריאָטען און האָט פעריאָגט דיא פאָרדערסטע אבטהיילונגען פון דיא רוימער. איין מאָל איז ער צוגעקומען צו דעם רוימישען לאגער און האָט אונטערגעצונדען פיעלע מאשינען און דיא דעכער, וואו סאָלדאטען און ערד־גרעבערס האָבען זיך געפונען אונטער בעשיצונג. יאָזעפוס איז געוועזען אן ערפינדערישער מאן און האָט בעזאָנדערס ארויסגעצייגט זיין פעהיגקייט אין דער קורצער צייט פאר דעם פאל פון דיזער פעסטונג.

אלע זיינע איינפעלע האָבען אָבער גאנץ ווייניג געהאָלפען, דען דער הונגער פון איין זייט און דיא שטענדיגע אָנשטרענגונג פון דער אנדער זייט האָבען אויסגעמאטערט דיא פערטהיידיגער,

וועהרענד אספסינוס האט אליץ געקענט צושיקען פרישע קרעפטע און צורוקען נייע מאשינען אליץ נעהנטער צו דער וואנט. שליסליך האבען דיא רוימער איינגעבראכען דיא וואנט און מיט דיא הילפע פון א פעררעטהער האבען זיי זיך ארייגעריסען אין דער פעסטונג און אנגעמאכט א שוידערליכען חורבן. דיא צוקאכטע סאלדאטען האבען זיך צולאזט איבער דער שטאט און האבען געשלאכטעט רעכטס און לינקס יעדען ווער עס האט נאר געהאט דעם אונגליק ארייצופאלען אין זייערע הענד. פיעלע פאטריאטען האבען אליין געזוכט דעם טוידט, שפרינגענדיג פון דיא וועגט און דיא בערג אין אבגרונדען אדער דורכשטעכענדיג זיך מיט זייערע שווערדען. זיי האבען געוואוסט, אז זיי קענען קיין גנאדע ניט ערווארטען פון דיא רוימער און האבען אויך ניט געוועלט איבערלעבען זייער נידערלאגע. דיא רוימער האבען מיט ווילדער גרויזאמקייט זיך אפגערעכענט מיט דיא העלדישע פערטהיידיגער פון יאטאפאטא. אספסינוס האט געהייסען צושטערען דיא פעסטונג און אלעס פערברענען. דיא וואס זיינען לעבען געבליבען, זיינען פערקויפט געווארן אין שקלאווערייא, בעזאנדערס פרויען און קינדער.

א טהייל האבען זיך בעהאלטען אין היילען און קעלערס. צווישען אזעלכע איז געווען יאזעפוס פלאוויוס. ווען דיא רוימער האבען אויסגעפונען דעם ארט, וואו ער האט זיך בעהאלטען מיט 40 קעמפפערס, האט אספסינוס געשיקט צוויי אפיציערען איהם אנצוזאגען, אז אויב ער וועט זיך אונטערגעבען, וועט מען איהם בעגנאדיגען. ער דערצעהלט, אז ער האט אנפאנגס ניט געגלויבט דיא פערשפרעכונגען פון דיא רוימער, נאר ווען אספסינוס האט צו איהם געשיקט זיין פריהעריגען פריינד ניקאנאר, וועלכער האט איהם איבערגעגעבען, אז דיא רוימער בעגעהען זיך גוט מיט דיא געפאנגענע און בעזאנדערס מיט מוטהיגע קעמפפערס, האט ער, נאך א ביטערען קאמפף מיט זיך זעלבסט, בעשלאסען זיך צו פערלאזען אויף ניקאנאר'ס פערשפרעכונגען אין נאמען פון אספסינוס.

נאר אום צו קענען ארויסגעהן פון הייל, האט ער בעדארפט

קריעגען דיא צושטימונג פון זיינע חברים אין אונגליק. זיי האָט מען אויך פאָרגעשלאָגען גנאדע, אויב זיי וועלען זיך אונטערגעבען; אָבער זיי האָבען זיך ענטזאגט. דאָס לעבען האָט אין זייערע הערצער פערלאָרען יעדע אנציהונג, און זיי האבען ניט געוועלט זיך אונטערגעבען לעבעדיגערהייט אין דיא הענד פון זייערע אונ־טערדריקער, וועלכע זיי האָבען געהאסט ביז'ן טויט. זיי האָבען דארום בעשלאָסען בעסער צו בעגעהן זעלבסטמאָרד איידער צו פערטראָגען דיא שאנדע אלס געפאנגענע אין רוימישע הענד. ווען יאָזעפוס האָט אָנגעפאנגען זיי צו ערקלערן, אז מיט זייער זעלבסטמאָרד וועלען זיי קיינעם קיין נוצען ניט בריינגען, האָבען זיי אויסגעשטעלט זייערע שווערדען און געענטפערט, אז וויא נאָר ער וועט פּרובירען ארויסגיין, וועלען זיי איהם דערשטעכען.

ער גיט איבער דיא רעדעס, מיט וועלכע ער האָט זיי געזוכט איבערצוריידען. „עס איז פיין צו שטארבען אויפ'ן שלאכטפעלד", האָט ער גע'טענה'ט, „אָבער עס איז א פיינהייט צו בעגעהן זעלבסטמאָרד. ווען איך וואָלט אנטלאָפען פון שלאכטפעלד, וואָלט איך ווירקליך פערדיענט דעם טויט, נאָר דאָ זיינען מיר וויא געפאנגענע. מיר דארפען זיך ניט שעמען אָנצונעהמען דיא גנאדע פון אונזערע פיינדע, דען מיר האָבען זיי געציייגט אונזער מוטה. אויב עס בלייבט אונז יעצט צו שטארבען, זאָל עס בעסער זיין דורך דיא הענד פון אונזערע זיעגערס. איך וועל שטארבען מיט פריידע, ווען מען וועט מיך הינריכטען טראָץ דעם פערשפּרעך פון גנאדע". ווייטער האָט ער זיי אָנגעציייגט פון דער ביבעל, אז מען טאָר ניט בעגעהן זעלבסטמאָרד.

אָבער אלע זיינע טענות זיינען געווען ארויסגעוואָרפען. קיי־נער האָט ניט געוועלט הערען פון אונטערגעבען זיך צו דעם פער־האסטען שונא. מען האָט דאן בעשלאָסען, אז איינער זאָל דער־שטעכען דעם אנדערן און דער לעצטער זאָל אליין זיך טויטען. אלע האָבען פייערליך געשוואָרען אויסצופיהרען דיזען שרעקליכען בעשלוס, יאָזעפוס אויך. מען האָט געוואָרפען גורל, און גראדע איז עס אויסגעקומען, אז יאָזעפוס איז געבליבען איינער פון דיא

געצטע. אלע האָבען געהאלטען זייער שבועה, נאָר ווען דיא רייהע איז געקומען צו יאָזעפוס'ן, האָט ער גענומען איינריידען זיין חבר, אז מען זאָל זיך בעסער אונטערגעבען. ער האָט אזוי לאנג גע'טענה'ט ביז ער האָט אויסגעפיהרט זיין וואונש. ביידע זיינען אוועקגעפיהרט געוואָרן אין רוימישען לאגער, וואו יאָזעפוס איז גאנץ פריינדליך אויפגענומען געוואָרן פון אספסינוס און אויך פון טיטוס. אספסינוס האָט איהם געוועלט אוועקשיקען נאָך רוים צום קייזער, אָבער יאָזעפוס האָט זיך אָבגעבעטען, מען זאָל עס ניט טאָן, דען ער האָט מורא געהאט, אז דער טיראן וועט מאכען מיט איהם א קורצען סוף. מען האָט איהם אפילו געהאל־טען אונטער א וואך, אָבער דאָס איז נאָר געוועזן צום שיין. אס־פסינוס האָט איהם געגעבען א סך מתנות, מען האָט איהם ער־לויבט צו טראָגען עהרען־קליידער און אויך זיך אויסצוקלייבען א ווייב פון דיא געפאנגענע אידישע טעכטער. בעזאָנדערס האָט ער געפונען חן אין דיא אויגען פון טיטוס, מיט וועלכען ער פלעגט פיהרען געשפרעכען און וועלכער איז געבליבען זיין בעשיצער דיא גאנצע צייט פון זיין לעבען.

פינפטער קאַפּיטעל.

דער לעצטער ווידערשטאַנד פון די פּאַטריאָטען אין גליל — יוחנן פון גיסכאלא אנטלויפט נאָך ירושלים. — אספּסינוס און דער בירגער־קריעג אין ירושלים. — יאָזעפוס אין רוימישען לאגער. — דער האַס פון די פּאַטריאָטען צו איהם. — זיינע צורופען צו די בעלאַגערטע זיך אונטערצוגעבען.

אזוי האָט זיך געענדיגט די מיליטערישע קאריערע פון יאָזעפוס פלאוויוס. נאָך די צערשטערונג פון יאָטאפּאטא האָבען זיך איינינגע פלעצער פרייוויליג אונטערגעגעבען. די איינוואָהנער פון טבריה, די הויפּט־שטאָט פון גליל, זיינען אזוי ענטמוטהיגט געוואָרן, אז זיי האָבען געעפענט די טויערן, וויא נאָר די רוימער האָבען זיך בעוויזען. אספּסינוס האָט ביסלעכווייז איינגענימען איין פעסטונג נאָך די אנדערע און פערוויסטעט א גרויסען טהייל פון דיזער פּראכטפאָלער פּראָווינץ. נאָר אין נאָרד זיינען נאָך פערבליבען דריי פעסטונגען, וועלכע אספּסינוס האָט געקענט איינגעהמען ערשט נאָך א ביטערען קאמפּף מיט א גרויסען פערלוסט.

דאָס זיינען געוועזען גיסכאלא (גוש חלב), הר תבור און גמלא, וואו די נאָכפאָלגער פון דעם העלדישען יוחנן האָבען געקעמפּפט וויא לייבען. גמלא איז דריי מאָנאט בעלאגערט געוועזען פון די סאָלדאטען פון אגריפּוס, וועלכער האָט געהאָלפען די רוימער צו אונטערדריקען דעם אויפשטאנד; נאָר ער האָט גאָר ניט געקענט אויספיהרען ביז אספּסינוס איז צוגעקומען. אויך דאַן האָט זיך דיזע פעסטונג געהאלטען א מאָנאט געגען אלע רוימישע אטאקעס. די פּאטריאָטען פון גמלא האָבען זי פערטהיידיגט מיט אזא פערצווייפעלטען העלדענמוטה וויא זייערע ברידער אין יאָטאפּאטא. ווען די רוימער האָבען מיט זייערע מאשינען דורכגעבראָכען א לאָך אין דער וואנד פון דער פעסטונג און זייערע ערשטע רייהען

האָבען זיך אריינגעריסען אין דער שטאדט, האָט מען זיי אזוי אטאקירט מיט שטיינער פון אלע זייטען, אז קיין איינציגער פון זיי איז שוין ניט ארויס א לעבעדיגער. דיא רוימער האָבען ערשט געקענט איננעהמען דיא פעסטונג, ווען עס איז זיי געלונגען איהר אונטערצוגראָבען אין איין אָרט, וואוהין זיי האָבען פערנארט דיא פאטריאָטען מיט א פאלשע אטאקע. דיא ווענט זיינען דאן איינ־געפאלען אונטער דער מאסע פון דיא קעמפפער און דיא מייסטע פון זיי האָבען דאָרטען געפונען זייער קבר. דיא רוימער האָבען נאכדעם אויסגעשלאכטעט, ווען זיי האָבען נאָר געטראָפען אויפ׳ן וועג. מען רעכענט, אז 5000 נפשות האָבען זיך אליין גע־נומען דאָס לעבען. פון דער גאנצער בעפעלקערונג פון גמלא זיי־נען נאָר געבליעבען 2 יונגע מיידלעך....

אלע פאטריאָטען פון גליל, וועלכע עס איז געלונגען זיך צו רעטען, האָבען זיך א לאָז געטאָן נאָך ירושלים, אום צו העלפען דאָרט דיא קעמפפערס. צווישען אזעלכע איז אויך געוועזען יוחנן פון גיסכאלא. ער האָט זיך געהאלטען ביז דער לעצטער מינוט אין זיין קליינער געבורטס־שטאָט מיט א הייפעלע פאטריאָטען. ווען טיטוס איז צוגעקומען, האָט יוחנן געבעטען מען זאָל איהם געבען 24 שטונדען צייט ביז ער וועט עפענען דיא שטאָט פאר דיא רוימער. דער תירוץ איז געווען, אז ער וויל אָבהיטען שבת. נאָר ווען טיטוס האָט בעוויליגט זיין פערלאנג, האָט ער זיך אָב־געטראָגען מיט זיינע נאכפאָלגער און א סך איינוואָהנער, ווייל עס איז שוין גאנץ אונמעגליך געווען אויסצוהאלטען אן אטאקע פון טיטוס׳עס לעגיאָנען. טיטוס האָט געהייסען נאָכיאָגען זיי, אבער יוחנן האָט זיך גערעטעט מיט יי טהייל פון זיינע סאָלדאטען. ער האָט נאכהער געשפיעלט א זעהר וויכטיגע ראָלע ביי דער פער־טהיידיגונג פון ירושלים.

נאָך דעם פאל פון גיסכאלא איז דער וועג נאָך ירושלים גע־ווען אָפען פאר דיא רוימישע לעגיאָנען. פיעלע ערטער פון גליל זיינען; אין גאנצען פערוויסטעט געוואָרן. דאָרט, וואו עס זיינען ערשט מיט עטליכע מאָנאט צוריק געווען בליהענדע שטעט, האָט

יעצט געהערשט דיא שטילקייט פון טויט. דיא אידען, וואָס זיינען ניט אויסגעשלאכטעט געוואָרן, האָבען געשמאכטעט אין קייטען אָדער זיינען פערקויפט געוואָרן פאר שקלאווען.

אָבער דיא רוימער זיינען אין דער צייט אזוי אויסגעמאטערט געוואָרן און אספסינוס האָט פערלאָרען אזוי פיעל סאָלדאטען, דאָס ער איז געצוואונגען געווען אָפּצו־ווארטען ביז ער וועט צו־זאמענקלייבען נאָך סאָלדאטען, ביז ער וועט קענען בעפאלען א״י יהודה און בעלאגערן ירושלים. גאנצע צוויי יאָהר האָט ער צו־רוהע געלאָזען ירושלים; אָבער דיא פאטריאָטען האָבען זיך לייי־דער גאָר ניט בענוצט מיט דיזער צייט. פערקעהרט, זיי האָבען נאָך אָבגעשוואכט זייערע קרעפטע דורך א ווילדען קאמפף מיט דער פריעדענס־פארטיי און דורך געגענזייטיגע רייסערייען.

אספסינוס האָט אזוי געהאנדעלט ניט צוליעב דעם, ווייל ער האָט זיך געפיהלט שוואך צו שטורמען ירושלים, זאָנדערן ווייל ער האָט אויסגעקוקט, אז דורך דעם בירגער־קריעג וועט איהם פיללייכט געלינגען צו פערכאפּען דיא אידישע הויפּט־שטאָט מיט דער הילפע פון דער פריעדענס־פארטיי אָהן לאנגע בעלאגערונגען און אָהן גרויסע בלוטפערגיסונגען. פון דער אנדער זייט האָט עס גע־טראָפען ,אז דער טיראן נירון (נעראָן) איז געשטאָרבען און דיא רוימישע לעגיאָנען אין פערשיעדענע פונקטען האָבען אויסגעקלי־בען זייערע קאָמאנדירען פאר קייזערס. אין איין יאָהר האָבען דריי גענעראלען פערנומען דעם רוימישען טהראָן ביז ענדליך דיא לעגיאָנען אין ארץ ישראל, אין סיריען און אין עגיפּטען האָבען געשוואָרען טרייהייט צו אספּסינוס, וועלכער איז פערבליבען קייי־זער ביז זיין נאטירליכען טויט און האָט אויך געקענט אָהן שטע־רונגען איבערלאָזען דעם טהראָן צו זיין זוהן טיטוס.

אין דער צייט, ווען ער מיט זיין זוהן זיינען פערנומען געווען צו בעהערשען דיא גאנצע רוימישע אימפעריע, האָבען זיי נא־טירליך ניט געקענט פיעל אין זינען האָבען דעם אויפשטאנד פון דיא אידען. ערשט אין פעברואר 70טען יאָהר איז טיטוס ערשיי־נען מיט זיינע לעגיאָנען לעבען ירושלים.

דאָ איז ניט דער אָרט צו בעשרייבען דיא געשיכטע פון חורבן ירושלים, ווייל דיזער העלדישער קאמפף פון אידען פאר זייער אונאבהענגיגקייט האָט שוין ניט צו טאָן מיט יאָזעפוס'ן. דיא גאנצע צייט האָט ער זיך געפונען אין דער רוימישער ארמעע און האָט נאָר צוגעזעהען, וויא זיינע ברידער זיינען געפאלען אין דעם אונגליקליכען קאמפף, וויא דער בית המקדש איז פערברענט געוואָרן און וויא דיא הייליגע שטאָט איז צושטערט געוואָרן. ער איז געוועזען אן עדות פון דיא שרעקליכסטע פסירונגען ביי חורבן ירושלים, זאָ דאָס ער האָט נאכהער געקענט אלעס ריכטיג בעשרייבען אין זיין געשיכטע פון דער אידיש־רוימישער מלחמה.

ווען מען האָט ערהאלטען אין ירושלים דיא ערשטע בעריכטען וועגען דיא צערשטערונג פון דער פעסטונג יאָטאפאטא, האָט מען גערעכענט, אז יאָזעפוס איז אויך געפאלען אונטער דיא רוימישע שווערדען און מען האָט זעהר בעדויערט זיין טויט, אָבוואהל דיא פאטריאָטען זיינען געוועזען אויפגעבראכט געגען איהם פאר זיינע אינטריגען און געמיינע האנדלונגען אין גליל. אָבער וויא נאָר מען האָט זיך דערוואוסט, אז ניט נאָר ער לעבט אין רוימישען לאגער, זאָנדערן ווערט נאָך בעהאנדעלט אזוי, וויא ער וואָלט שטענדיג געוועזען א הייסער פריינד פון רוים, האָט מען איהם פערהאסט און פערשאָלטען וויא א פעררעטהער. אלע פאטריאָטען האָבען דאָס איהם ניט געקענט פערגעבען, און דיא הייסעסטע קנאים זיינען נאָך מעהר אויפגערעגט געוואָרן געגען דיא מעסיגע און האָבען גענומען קוקען אויף יעדען איינעם פון אנדערע פארטייען, וויא אויף פעררעטהער און געהיימע אנגענומטען פון רוים. יאָזעפוס האָט אלזאָ אויף דיזער ארט אריינגעבראכט פערדאכט און מיסטרויען צווישען דיא קעמפפערס פון ירושלים.

נאָר דער האס פון דיא קנאים האָט איהם ווייניג וואָס געקימערט. ער האָט זיי געצאָהלט מיט דער זעלבער מטבע. יעדענפאלס איז ער געוועזען זייער ביטערער געגנער זייט זיין שטרייט מיט יוחנן פון גיסכאלא. נאָר פאר דעם גאנצען פאָלק

און איבערהויפט פאר זיין געבורטס־שטאָט און דעם בית המקדש האָט ער געווים ניט ווייניג געזאָרגט. ער איז געווען נאָך אלעם א פרומער איד און האָט געליעבט זיין פאָטערלאנד. אויב ער האָט פריהער אמאָל געטרוימט און געהאָפט, אז מען קען געווינען עפּעס דורך דעם אויפשטאנד געגען רוים, האָט ער יעצט פערלאָרען יעדע האָפנונג. צוקוקענדיג זיך צו אלעם, וואָס עס איז פאָרגעקומען אין דעם רוימישען לאגער, וויא שטארק דיא רוימישע לעגיאָנען זיינען און וויא זיי זיינען פערזאָרגט מיט דיא בעסטע געוועהר פון יענער צייט און ווערן קאָמאנדירט פון פעהיגע גענעראלען, האָט ער נאטירליך בעסער וויא יעדער אנדער איד געקענט זעהען, אז יעדער ווייטערער קאמפף איז נוצלאָז און אז דער סוף וועט זיין א שרעקליכער פאר זיין פאָלק.

זיין הארץ האָט געבלוטעט, ווען ער האָט געזעהען דיא צרות פון זיין פאָלק. ער דערצעהלט, אז ער פלעגט אָפט צוגעהן צו דיא ווענט פון ירושלים און מיט טרערען אין דיא אויגען בעטען זיינע ברידער אויפצוהערען צו קעמפפען געגען רוים, ווייל זיי וועלען נאָר ברענגען צו דער צערשטערונג פון דער הייליגער שטאָט, וועלכע איז דאן בעלאגערט געווען פון 80 טויזענד סאָלדאטען. נאָר זיינע רייד האָבען קייןווירקונג געהאט. מען פלעגט איהם פעריאָגען מיט זידלערייען, מיט געשרייען: „פעררעטהער, רוימישער הונד!“ איין מאָל האָט מען איהם געטראָפען אין קאָפּ מיט א שטיין און ער איז אנידערגעפאלען בעוואוסטלאָז. דיא רוימישע סאָלדאטען, וועלכע פלעגען איהם בעגלייטען, האָבען איהם אוועקגעטראָגען און אָפּגעמינטערט, און ער האָט נאכהער ווייטער פאָרטגעזעצט זיינע צורופען מען זאָל זיך אונטערגעבען, אום צו רעטען דיא הייליגע שטאדט. מען רעכענט, און דאָס איז גאנץ נאטירליך, אז טיטוס פלעגט איהם שיקען איינריידען דיא פאטריאָטען אויפצוגעבען דעם נוצלאָזען קאמפף, דען עס איז בעוואוסט, אז טיטוס האָט נאָר געוועלט וואָס גיכער מאכען א סוף פון דעם אויפשטאנד און זיך צוריק קעהרען נאָך רוים אלס זיעגער מיט א טריאומפף. ער האָט געוועלט צייגען, אז ער איז א

גוטער גענעראל, אום צו פערשטארקען זיין פאמיליע אויף דעם רוימישען טהראָן, און האָט דארום געזוכט צו ברעכען דעם ווידערשטאנד פון דיא אידען מיט גוטע פערשפרעכונגען, אונטערקויפונגען און אנדערע אזעלכע מיטעל. ער האָט אויך אָנגעהאלטען א סך שפּיאָנען אין ירושלים, וועלכע פלעגען איהם לאָזען וויסען פון אלעם אויף שטיקלעך פאפּיר, וועלכע זיי פלעגען שלײדערן פון פייל־און־בויגענס.

קיין וואונדער דארום, אז טיטוס האָט זיך געוועלט בענוצען מיט דער הילפע פון אזא וויכטיגע פערזאָן וויא יאָזעפוס פלאוויוס; אָבער אין דיזען פאל, מוז מען צוגעבען, האָט יאָזעפוס געהאנדעלט גאנץ אויפריכטיג, ניט אום צו קויפען זיך חן אין דיא אויגען פון דיא רוימער. פאר זיינע דרשות צו דיא בעלאגערטע, וועלכע האָבען געקעמפּפט מיט א בלינדען פאנאטיזמוס, קען מען איהם ניט בעשולדיגען, דען ער האָט געזאָגט, וואָס ער האָט ווירקליך געפיהלט, און האָט מיטלייד געהאט מיט זיינע אונגליקליכע ברידער. ער גיט איבער איניגע פון זיינע צורופען צו דיא בעלאגערטע.

ווען דיא צוויי אויסערע ווענט פון ירושלים זיינען שוין געוועזען דורכגעבראָכען פון דיא רוימער און דיא דריטע און לעצטע וואנט האָט זיך געטרייסעלט אונטער דיא קלעפּ פון דיא שטיינער־שלײדערנדע מאשינען; ווען אלע האָבען אזוי געהונגערט, אז דיא קעמפּפערס אויף דיא ווענט האָבען געקייט דיא פעל פון זייערע שילדען און מוטערס האָבען געפרעסען זייערע אייגענע קינדערלעך; ווען טויזענדע טויטע קערפּערס האָבען זיך געוואלגערט אין דיא גאסען און דיא לופט איז געוועזען פערפּעסטעט — אין דיזער שוידערליכער צייט האָט ער געשריען צו דיא פערצווייפעלטע קעמפּפערס אויף דער לעצטער וואנט:

„האָט רחמנות אויף זיך זעלבסט און אויף אייער פאָלק, דערבארעמט זיך אויף אייער הויפּטשטאָט און אויף דעם בית המקדש! איהר זעהט דאָך: דיא צוויי שטארקסטע ווענט זיינען שוין צושטערט, דיא לעצטע וועט ניט לאנג בלייבען גאנץ. לייגט אוועק

אייער געוועהר, האָט רחמנות אויף אייער האלב־צושטערטען פאָטערלאנד! קוקט אייך ארום! זעהט וואָס פאר א פּראכטפאָללע שטאָט, וואָס פאר א בית המקדש איהר ווילט אויפאָפּפערן. עס איז נאָך צייט חרטה צו האָבען, צו רעטען דאָס, וואָס עס איז דיא הייליגסטע זאך פאר אידען. נאָר אויב איהר ווילט צומאכען אייערע אויגען אויף אלעס ארום זיך, דערמאָנט זיך אָן אייערע עלטערן, פרויען און קינדער, וועלכע וועלען באלד פאלען אלטעער דיא שווערדען פון דיא רוימער. איך וויים, אז מיין מוטער, מיין פרוי און מיין גאנצע פאמיליע זיינען אין לעבענסגעפאהר. אָבער מיינט ניט, אז איך בעט אייך אוועקצולייגען דיא געוועהר וועגען זייערטוועגען. ניין! טויטעט זיי, נעהמט אויך מיין אייגענעם לעבען. איך בין בערייט צו שטארבען, ווען איהר וועט נאָר קומען צום שכל נאָך מיין טויט...... און וואָס פערלאנגען דען דיא רוימער? זיי פאָדערן נאָר דיא שטייערן, וועלכע מען האָט פריהער געצאָהלט. וויא נאָר מען וועט זיי דאָס נאָכגעבען, וועלען זיי אייך ניט ריהרען, און דיא שטאָט מיט דעם בית המקדש וועלען בלייבען גאנץ, דיא הייליגע געזעצע וועלען אויך בלייבען אין קראפט"....

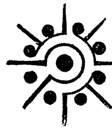
דערביי האָט ער זיי אויך געזוכט צו ערקלערן, אז דיא מאכט פון אידישען פאָלק ליעגט ניט אין שווערד, זאָנדערן אין דער תורה, „דיא מאכט פון געוועהר", האָט ער געזאָגט, „איז קיין מאָל ניט געוועזען דיא שטיצע פון אונזער פאָלק, דען מלחמה האָט אימער געבראכט נאָך זיך אונטערדריקונג. דיא אמת'ע קראפט פון אידישען פאָלק ליעגט ניט אין שווערד, זאָנדערן אין גלויבען און האָפנונג אויף גאָט".

אָבער דיא פּאטריאָטען אונטער דער פיהרונג פון יוחנן פון גיסכאלא, שמעון בן גוריא און אליעזר בן שמעון זיינען געבליבען טויב צו אלע צורופען ניט נאָר פון יאָזעפוס פלאוויוס, זאָנדערן אויך פון יוחנן בן זכאי און פון אנדערע פיעל געאכטעטע רבנים און חכמים. זיי האָבען בעשלאָסען צו קעמפפען ביז דעם לעצטען אָטהעם פאר דיא בעפרייאונג פון זייער אונגליקליכען פאָטערלאנד.

דאָס לעבען אָהן אונאבהענגיגקייט איז פאר זיי געווען ביטערער וויא דער טויט, און זיי האָבען זיך מקריב געווען מיט זעלטענעם העלדענמטוה. דיא, וואָס זיינען ניט אויסגעגאנגען פון הונגער אָדער זיינען ניט געטויטעט געוואָרן פון רוימער, האָבען אליין געמאכט א סוף פון זייער לעבען, אום ניט צו זיין אונטער דעם רוימישען יאָך. א פאנאטישער גלויבען האָט בעזעעלט דיזע פייערדיגע פאטריאָטען. ווען טיטוס האָט זיך דרעוואוסט, אז מען האָט אויפגעהערט צו ברייגען קרבנות אין בית המקדש, ווייל עס איז שוין ניט געווען וואָס צו ברענגען, האָט ער זיך בענוצט דער־מיט נאָך א מאָל אויפצופאָדערן דיא פאטריאָטען זיך אֻונטער־צוגעבען; אָבער יוחנן האָט געענטפערט, אז דיא הייליגע שטאָט קען ניט צושטערט ווערן, ווייל גאָט האלט איהר שיקזאל אין זיינע הענד.

אזעלכע מענשען האָבען נאטירליך נאָר געקענט קוקען מיט האס און פעראכטונג אויף יאָזעפוס'ען און אויף אלע דיא יעניגע, וואָס האָבען געזוכט דיא שטיצע פון דיא רוימער.

אין איינע פון זיינע אויפרופען, דערצעהלט יאָזעפוס, האָט ער אויסגעשריען: „קיין מאָל וועל איך זיך ניט אָבזאָגען פון מיין פאָלק; איך וועל ניט פערגעסען אָן מיין פאָטערלאנד, וויא לאנג איך זאָל ניט לעבען אין א פרעמדע לאנד אלס געפאנגענער!“ דיזע שבועה האָט ער עהרליך געהאלטען, וויא זיינע שריפטען צייגען עס.

זעקסטער קאַפּיטעל.

יאָזעפוס ביי דיא טריאומף־פּראָצעסיאָנען פון טיטוס. — זיין האס צו דיא קנאים. — זיין האַלטונג צו דיא גרים. — דאָמיציאַן'ס פערפאַל־גונגען. — יאָזעפוס פערמישט אין דעם פּראָצעס פון דעם גר פלאוויוס קלעמענס. — זיינע ביטערע שונאים און פערפאָלגערס. — זיין שרעק פאַר דאָמיציאַן און זיין טויט.

יאָזעפוס איז אויך געווען אַן עדות פון דעם לעצטען אקט אין דער שרעקליכער טראגעדיע: דיא טריאומף־פּראָצעסיאָנען פון דיא זיעגערס אין רוים. ער האָט געזעהען, וויא זיינע אונ־גליקליכע געפאנגענע ברידער האָבען זיך געשלעפּט געשמידט אין קייטען הינטער דיא טריאומף־וועגען פון אספּאסינוס מיט זיינע זיהן טיטוס און דאָמיציאַן. ער האָט געזעהען, וויא שמעון בן גוריא איז געשלעפּט געוואָרן דורך דיא גאסען פון רוים מיט א שטריק ארום האלז און איז נאכהער ארונטערגעשליידערט גע־וואָרן פון טארפּעער פעלז אלס קרבן צו דיא רוימישע געטער; ער האָט געזעהען, וויא זיין גרעסטער געגנער, דער פעהיגסטער אידי־שער קריעגס־פיהרער יוחנן פון גיסכאלא, האָט קוים כח געהאט צו שלעפּען זיין אויסגעדארטען קערפּער אין דיא קייטען פון דיא זיעגערס; ער האָט געזעהען, וויא דיא בעסטע קעמפּפערס פון זיין פאָלק זיינען אויסגעשלאכט און ערנידעריגט געוואָרן פון דיא פערדאָרבענע מאסען אין רוים; ער האָט געזעהען, וויא דיא גאנ־צע געצענדיענער־וועלט האָט זיך געפרעהט מיט דעם אונגליק פון אידישען פאָלק און מיט דער צערשטערונג פון בית המקדש; ער האָט געזעהען, וויא מען האָט אויפגעבויט דיא טריאומף־ארקע לכבוד טיטוס, וועלכע שטעהט נאָך ביז יעצט אין רוים.

אזא טריאומף־פּראָצעסיאָן האָבען שוין דיא רוימער לאנג ניט געזעהען. אספּסינוס און זיינע זיהן האָבען געזוכט וואָס מעהר צו צייגען זייער גבורה און צו געבען וואָס מעהר פערגניגען דיא

מאסען, אום זיי צוצוציהען צו דער נייער קייזערליכער הויז. דיא מלחמה אין ארץ ישראל האָט אויך צו פיעל געקאָסט דיא רוימער. דאָס קליינע פאָלק האָט אזוי העלדענמוטהיג און לאנג געקעמפּפט, אז דיא עקזיסטענץ פון דער גאנצער אימפעריע איז געוועזן אין געפאהר. ווען דיא אידען וואָלטען געזיעגט און געקראָגען אונאבהענגינקייט, וואָלטען אנדערע פעלקער געוויס נאָכגעפאָלגט זייער ביישפּיעל, און דיא אימפּעריע וואָלט צופאלען געוואָרן. דיא הערשער פון רוים האָבען עס גאנץ גוט געפיהלט און דארום האָבען זיי זיך אזוי געפרעהט מיט זייער זיעג איבער דיא אידען. אום צו פייערן דיזען זיעג, האָבען זיי אויך אויסגעשלאָגען נייע מטבעות מיט א צייכנונג פון א טרויערנדע פרוי אונטער א פאלם־בוים און מיט דער אונטערשריפט „געפאנגענע יודעא“.

וואָס האָט יאָזעפוס געפיהלט, ווען ער האָט דאָס אלעם צוגעזעהען? „מיין הארץ איז צובראָכען“, האָט ער געשריעבען, „ווען איך זעה דיא אונגליקען פון מיין פאָלק, דעם אונטערגאנג פון מיין פאטערלאנד און דיא צערשטערונג פון בית המקדש. אלע פערגניגען פון לעבען און אלע אוצרות זיינען מיר ווידערוועטיג“. אָבער אזוי האָט ער וואהרשיינליך נאָר געפיהלט, ווען ער האָט בעטראכט זיין צושטערטע געבורטסשטאָט; אָבער ניט ווען מען האָט געשלעפּט דיא געשמידטע געפאנגענע פּאטריאָטען אונטער דיא יובעל־געשרייען פון גאנץ רוים; דען מען ווייס, אז ער האָט קאלטבלוטיג געקוקט אויף דיזע אָפּפער און האָט זיך זאָגאר געפרעהט מיט דעם טויט פון יוחנן פון גיסכאלא און אנדערע העלדען. דיא קנאים האָט ער געהאסט און האָט קיין מיטלייד צו זיי בעוויזען, ווען דיא רוימער האָבען זיך מיט זיי שרעקליך גרויזאם אָפּגערעכענט. פאר איינינע געפאנגענע אריסטראָקראטישע אידען און אויך פאר א געוויסע צאָהל פרויען און קינדער האָט ער זיך אָנגענומען און אויסגעפיהרט, אז מען זאָל זיי בעפרייען. ער וואָלט זעהר פיעל געקענט העלפען זיינע אונגליקליכע ברידער, ווען ער וואָלט ניט מורא געהאט פאר זיין אייגענע הויט. דען אספּסינוס האָט איהם געאכטעט און קייזערליך בעלוינט פאר

זיין פריינדשאפט צו דיא רוימער. ער האָט איהם ניט נאָר געיאָנקען גרויסע לאנדגיטער, זאָנדערן אויך א פאלאץ אין רוים און דאָס רעכט פון א רוימישען בירגער. מען האָט איהם אויך ערלויבט צו טראָגען דעם קייזערליכען פאמיליען־נאָמען „פלאוויוס“, אונטער וועלכען ער האָט זיך אונשטערבליך געמאכט מיט זיינע שריפטען.

אין רוים, וואו ער האָט געענדיגט זיינע יאָהרען, האָט ער זיך ענדליך גענומען צו זיין גלענצענדע פעדער, מיט וועלכער ער האָט זיך אזוי הערליך בענוצט צו פערטהיידיגען זיין פאָלק געגען גריכישע און רוימישע פערלוימדערס און אָנצושרייבען זיינע בעריהמטע געשיכטליכע ווערק. ער האָט זיך פריי געקענט אָבגעבען צו זיינע היסטאָרישע נאָכפאָרשונגען, דען ער האָט געהאט גענוג מיטעל צו לעבען אין לוקסוס ווי א פרינץ. ער האָט אָבער אויך, רעכענט מען, געזוכט צו געקעהרען מיטגליעדער פון דער רוימישער אריסטאָקראטיע צום אידישען גלויבען.

עס איז א מערקווירדיגער פאקט, דאָס טראָץ דעם האס פון געצענדיענערס צו אידען פאר זייער רעליגיאָן, טראָץ דיא פערלוימדונגען פון זייערע שונאים, טראָץ זייער שרעקליכער נידערלאגע און צערשטערונג פון בית המקדש, האָבען זיך דאָך געפונען רוימער און גריכען, וועלכע האָבען זיך מגייר געווען. דיא צאָהל פון אזעלכע גרים האָט געמוזט זיין ניט קליין, דען דער קייזער דאָמיציאן האָט ארויסגעלאָזען זעהר שטרענגע געזעצע געגען זיי. דער רוימישער היסטאָריקער טאציטוס האָט זיך זעהר געוואונדערט, וויא אזוי רוימישע בירגער האָבען זיך געקענט אָבזאָגען פון זייערע פאמיליען און אפילו זיך מל זיין, אום איבערצוגיין צום אידישען גלויבען. יאָזעפוס דערצעהלט, אז פיעלע געצענדינער האָבען פערעהרט דיא אידישע רעליגיאָן און האָבען געהאלטען פון שבת, חנוכה און פון כשרות. „אויב יעדערער, שרייבט ער, וועט דיינקען וועגען זיין לאנד און פאמיליע, וועט ער געפינען, דאָס מיין בעהויפטונג (אז פיעלע קריסטען האָבען זיך בעקעהרט צום אידישען גלויבען) איז ריכטיג.“

אום צו קריגען וואָס מעהר גרים, האָבען אייניגע רבנים ערקלערט, אז עס איז גראדע ניט נויטוועגדיג זיי צו בעשניידען און אז טויפע אָדער טבילה איז גענוגענד. מען רעכענט, אז א טהייל פון דיא פיעלע גרים אין רוים זיינען יוצא געווען מיט טבילה אָנשטאָט מילה. יאָזעפוס זעלבסט האָט ניט געהאלטען, אז מילה איז נויטווענדיג פאר א גר. אין דער צייט זיינען שוין אויך געווען אין רוים מיטגלידער פון דיא ערשטע קריסטליכע סעקטען, נאָר אלע דיזע סעקטען זיינען בעשטאנען פון אידען און, מיט אויסנאהמע פון דיא אנהענגער פון דעם הייליגען פאול (שאול פון טארסוס), האָבען זיי זיך אויך שטרענג געהאלטען אָן אלע פאָרשריפטען פון דער אידישער רעליגיאָן.

צוליעב איינעם פון דיא רוימישע גרים האָט יאָזעפוס געליטען און פיעלייכט אויך זיין לעבען פערלאָרען. גאנץ רוים איז אויפגע־רודערט געוואָרען, ווען מען האָט זיך דערוואוסט, אז פלאוויוס קלע־מענס און זיין פרוי פלא.,יא דאָמיצילא האָבען זיך בעקעהרט צום יודענטהום. ער איז געווען א שוועסטערקינד פון דעם קייזער דאָמי־ציאן, און זיא איז אויך געווען א נאָהענטע קרובה פון דעם קייזער. זייערעביידע זיהן זיינען ערקלערט געוואָרען פאר דיא יורשים פון קייזערליכען טראָהן. אזוי הויך האָט דאן דערגרייכט דיא רעליג־יאָן פון דעם אונטערדריקטען קליינעם פאָלק, וועלכען דיא רוימער האָבען בעזאָנדערס געהאסט. פלאוויוס קלעמענס האָט געהאלטען בסוד זיין בעקעהרונג צום אידישען גלויבען.

וויא אזוי מען איז דערפון דערגאנגען, ווייס מען ניט אויף זיכער, נאָר וויא דאָמיציאן האָט עס דערהערט, האָט ער גאָר ניט געאכטעט אויף פערוואנדשאפט און געהייסען איהם פעראורטהיילען צום טויט. דיעזער דאָמיציאן, וועלכער האָט אָנפאנגס נאָכגעפאָלגט זיין ברודער טיטוס און האָט אויך ארויסגעצייגט א פריינדליכקייט צו אידען, איז געוואָרען אזא בלוטיגער טיראן וויא קאליגולא און נעראָן. ער האָט גענומען פערפאָלגען אידען און זעהר שטרענג פאָרדערען דיא ספעציעלע אידישע טאקסע. נאָר מיט בעזאָנדערע ציחה פלעגט ער פערפאָלגען דיא גרים. ער האָט געהייסען בעשטראָ־

פען אזעלכע מיט'ן טויט נאָך דיא רוימישע געזעצע געגען גאָטלאָזע אָדער שענדער פון דער אָפיציעלער רעליגיאָן. זייער אייגענטהום האָט מען אויך קאָנפיסצירט.

פלאוויוס קלעמענס איז פראָצעסירט געוואָרען צוזאמען מיט נאָך גרים און איז פעאורטהיילט געוואָרען צום טויט. זיין פרוי איז פערשיקט געוואָרען אויף דעם אינזעל פאנדאטאריא. דיא פיער פאָרשטעהער פון סנהדרין אין יבנה: גמליאל, אליעזר, יהושע און עקיבא, וועלכע זיינען געקומען נאָך רוים בעטען גנאדע פאר דיזען וויכטיגען גר און פאר דיא אידען בכלל, האָבען גאָר ניט אויסגע־פיהרט און זיינען געוועזען עדות פון זיין הינריכטונג. דאָמיציאן איז אזוי אויפגעבראכט געוועזען אויף זיין שוועסטער קינד, דאָס ער האָט אויף קיינע גנאדע ביטעם ניט געאכטעט.

יאָזעפוס איז געוועזען פערמישט אין דעם פראָצעס געגען פלאור־יוס קלעמענס. מען האָט איהם זאָגאר בעשולדיגט, אז ער האָט עס אראָבגעפיהרט דעם קייזער'ס שוועסטער קינד פון „גלייכען וועג" און בעקעהרט צום יודענטהום. עס איז וואהרשיינליך, אז מען האָט איהם דערפאר פערפאָלגט און אויך אומגעבראכט. אונטער דער הערשאפט פון אָזא ווילדען טיראן, וויא דאָמיציאן איז געוואָרען, איז יאָזעפוס'עס לעבען שטענדיג געהאנגען אויף א האָאָר. אָנפאנגס האָט איהם דאָמיציאן בעהאנדעלט אזוי פריינדליך וויא זיין פאָ־טער און ברודער. אויך דיא קייזערינע האָט איהם הויך געשעצט און געשטיצט. אָבער ביסלעכווייז האָט זיך דער טיראן גענומען צו־צוהערען צו יאָזעפוס'עס שונאים, וועלכע האָבען איהם בעשולדיגט אפילו אין א פערשווערונג געגען דעם קייזער'ס לעבען.

דיא אידען האָבען איהם אזוי געהאסט, אז פיעלע פון זיי פלע־גען איהם פערמסר'ן, דאָס ער איז גאָר ניט טריי צו רוים און דאָס ער האָט זעהר פיעל צרות אָנגעמאכט דיא רוימער, ווען ער איז געוועזען דער קריעגס־קאָמאנדיר אין גליל. נאָך ווען טיטוס איז געוועזען קייזער, האָט א געוויסער יונתן, איינער פון דיא לעצטע קעמפפערס געגען דיא רוימער, אָנגעצייגט אויף יאָזעפוס'ען און אויף אנדערע רייכע אידען פון דער פריעדנס־פארטיי אלס זיינע מיטהעלפערס,

ווען מען האָט איהם געבראכט אין קייטען נאָך רוים. ער האָט עס געטאָן אויס האס צו יאָזעפוס'ן אלס אן אלגעמיין אנערקענטען פעררעטהער, אָבער טיטוס האָט זיך ענטזאגט צו גלויבען אין אזא בעשולדיגונג און האָט פערטהיידיגט יאָזעפוס'ן (דעם בעשולדיגער האָט מען פריהער געשמיסען און נאכהער פערברענט לעבעדיגערהייט).

אָבער דאָמיציאן איז ניט געווען געראָטען אין זיין ברודער, וועלכער איז זעהר געליעבט געווען פון רוימישען פאָלק און וועלכער איז ווירקליך ניט געווען א רשע, וויא דיא אידען שטעלען זיך עס פאָר. ער איז אלץ פערדעכטיגער געוואָרען דורך דיא אָפטע קלאגען און בעשולדיגונגען אויף יאָזעפוס'ן. ווען יוסטוס פון טבריה האָט אָנגעשריעבען א געשיכטע פון דעם אויפשטאנד אין ארץ ישראל און האָט דירעקט בעשולדיגט יאָזעפוס'ן אין פערראטה געגען רוים (דיעזער יוסטוס איז אויך געווען א זעהר זינדיגער מענש), האָט זיך יאָזעפוס אזוי דערשראָקען פאר זיין לעבען, אז ער האָט אָנגעשריעבען זיין „אָטאָביאָגראפיע," אין וועלכער ער האָט זיך אליין ארויסגעשטעלט אלס פאלשער מענש און פעררעטהער געגען אידען. ווען ער האָט איהר געשריעבען, האָט ער הפנים נאָר אין זינען געהאט זיך ריין צו וואשען אין דיא אויגען פון דעם טיראן דאָמיציאן.

נאָר דיא געשיכטע מיט פלאוויוס קלעמענס האָט געווים אויפגעבראכט דעם טיראן אויף יאָזעפוס'ן. מען ווייס ניט, אויב יאָזעפוס איז געשטאָרבען מיט א נאטירליכען טויט אָדער אויף דאָמיציאן'ס בעפעהל. דאָס איז געשעהן אין 85 יאהר, ווען ער איז אלט געווען 58 יאָהר. דער האס פון דיא אידען און בעזאָנדערס פון דיא קנאים צו איהם איז געווען אזוי טיעף איינגעוואָרצעלט, אז קיינער האָט ניט בעדויערט זיין טויט, אָבוואָהל מען האָט אנערקענט, אז מיט זיינע שריפטען האָט ער נאָר געבראכט עהרע און נוצען זיין פאָלק.

עס קען זיין, אז דיזער פערשריענער פעררעטהער, וועלכער איז יעדענפאלס שולדיג אין פיעלע פאלשקייטען און געמיינהייטען און האָט א סך צרות געבראכט זיין פאָלק, וויא מיר האָבען עס געזעהען, איז גאָר געשטאָרבען וויא א מארטירער פאר דעם אידישען גלויבען.

זיעבטער קאַפּיטעל.

יאָזעפוס נעהמט זיך צו זיין פעדער צו פערטהיידיגען זיינע פערלוימ־דעטע ברידער. — זיין געשיכטע פון דער אידיש־רוימישער מלחמה אונטער אַ קייזערליכער צענזור. — זיין געשיכטע פון אידען. — זיין בוך געגען אַפּיאָן און אנדערע שונאים פון אידען.

אין א גאנץ אנדערען שיין שטעהט יאָזעפוס, ווען מען לעזט זיינע שריפטען, וועלכע זיינען גליקליכערווייזע ניט פערלאָרען גע־גאנגען. דאָרט ציינט ער זיך ארויס פאר א הייסען פריינד פון זיין פאָלק און פאר א גלויביגען איד. ער פערטהיידיגט דיא אידען און זייער רעליגיאָן מיט היץ, מוטה און טאלענט.

דיא אידיש־רוימישע מלחמה האָט אָנגעמאכט א גרויסען גע־רודער אין דער גאנצער אימפעריע און אויך אין דיא עטליכע לענ־דער, וועלכע זיינען נאָך געבליעבען אונאבהענגינג. אלע האָבען זיך אינטערעסירט מיט איינצעלהייטען וועגען דיעזען מערקווירדיגען קאמפף, און פיעלע שרייבערס האָבען זיך א נעהם געטאָן צו פער־פאסען געשיכטען פון דער מלחמה. אָבער אזוי וויא זיי זיינען מייר־סטענס געווען פיינדליך צו דיא אידען און האָבען זיך אויך געוואָלט אונטער'חנפ'נען צו דיא רוימישע גענעראלען, וועלכע זיינען גע־וואָרען קייזער'ס האָבען זיי פערלוימדעט און בעשמוצט דיא בעזיעג־טע. דער העלדישער ווידערשטאנד פון דיא אידען איז פאָרגעשטעלט געוואָרען אין א פאלשען ליכט, מען האָט זאָגאר בעשולדיגט דיא אי־דישע קעמפּפער אין פייגהייט. אום צו פערטהיידיגען זיינע ברי־דער געגען זייערע פערלוימדערס און אויך צו שרייבען א ריכטיגע געשיכטע פון אידישען פאָלק, האָט יאָזעפוס גענומען זאמלען פאקּ־טען און שריפטען און האָט אָנגעשריעבען דיא געשיכטע פון דער אידיש־רוימישער מלחמה צוערשט אין כאלדעאיש און נאכהער אין גריכיש (ארום דעם 79 יאָהר).

ליידער איז זיין געשיכטע אין כאלדעאיש פערלאָרען געגאנגען.

דאָרטען האָט ער זיך זיכער געקענט ערלויבען מעהר פרייהייט, וויא אין דער גריכישער שריפט, וועלכע ער האָט געמוזט צייגען טיטוס'ן און בעטען ערלויבנים איהר צו פערעפענטליכען. וואהרשיינליך וואָלט זיך פון זיינע אידישע שריפטען ארויסגעוויעזען, אז ער איז געוועזן א בעסערער מענש, וויא ער האָט זיך אליין אָבגעמאָלען אין זיינע גריכישע שריפטען.

אויך האָט ער זיך געוואָלט פערטהיידיגען געגען דיא בעשול־דיגונגען פון יוסטוס פון טבריה, וויא מיר וויסען עס שוין. זיין געשיכטע אונטער דעם נאָמען „דיא אידישע מלחמה" איז א גרויסע ווערק פון 7 ביכער. ער בעשרייבט אין א גלענצענדער גריכישער שפּראך, מיט פיעל טאלענט און אויך מייסטענס מיט ריכטיגע פאר־בען און היסטאָרישע וואהרהייט דיא גאנצע מלחמה זייט דעם אָנ־פאנג פון דעם אויפשטאנד און גיט א גרינדליכע ערקלערונג פון איהרע אורזאכען. דערביי האָט ער אויך איבערגעגעבען דיא אור־זאכען, וועלכע האָבען געפיהרט צו דעם אויפשטאנד פון דיא אידען געגען דיא גריכען אונטער דער פיהרונג פון דיא חשמונאים. דיא פאקטען האָט ער איבערגעגעבען ריכטיג, נאָר ער האָט זיי אָפט פאלש בעלויכטען, בעזאָנדערס אין דיא פעלע, וואו ער איז זעלבסט פערמישט געוועזן. טראָץ זיין האס צו דיא קנאים און איבערהויפּט צו דעם ראדיקאלסטען טהייל פון דער קריעגס־פּארטיי, האָט ער דאָך זעהר עהרליך פאָרגעשטעלט זייער העלדענמוטה און זעלבסט־אויפאָפּפערונג. וויא ער האָט ניט געהאסט זיין הויפּטגעגנער יוחנן פון גיסכאלא, האָט ער דאָך אזוי איבערגעגעבען דיא פּאסירונגען ביי דער בעלאגערונג און פערטהיידיגונג פון ירושלים, אז ניט ווילענ־דיג מוז מען בעוואונדערען דיא ענערגיע און דיא פעהיגקייט פון דיעזען פיזיש־שוואכען אָבער מאָראליש גרויסען מאן. ווען ניט יאָזעפוס, וואָלט מען גאנץ ווייניג געוואוסט וועגען אזעלכע מערק־ווירדיגע אידישע העלדען, וויא דיעזער יוחנן פון גיסכאלא און שמעון בר גוריא, וועלכע וואָלטען איהם גלייך היגגעריכטעט, ווען ער וואָלט נאָר ארייגעפאלען אין זייערע הענד. ער האָט זיי אונשטערבליך געמאכט.

נאָר יעדעס מאָל, ווען ער בעשרייבט א העלדענטהאט פון זיינע פּאָליטישע געגנער, בעזאָנדערס פון דיא קנאים, זעצט ער צו, אז זיי זיינען געווען ניעדעריגע מענשען, זאָגאר איינפאכע רויבער. ער ווארפט זיי אויף, אז זיי האָבען פעראונגליקט דאָס אידישע פאָלק. זיך זעלבסט שאנעוועט ער אויך גאָר ניט. ווען ער דערצעהלט נאָר וועגען זיין אנטהייל אין דעם קאמפף, זוכט ער צו פערקלענערען דיא וויכטיגקייט דערפון און צו צייגען, אז ער איז ארויסגעטראָטען נעגען רוים ניט אוים סימפאטיע צו דער מלחמה, זאָנדערן אויס פורכט פאר דיא קריעגס־פארטיי.

מען דארף אבער נור פערשטעהן צו לעזען צווישען דיא שורות, אום צו זעהען, אז דאָס זיינען אלץ דריילעך, אום זיינע פיינד זאָלען איהם ניט קענען בעשולדיגען אין צו גרויסע פריינדשאפט צו אי־דען און אין פיינדשאפט צו דיא רוימער. מען דארף ניט פערגעסען, אז זיין געשיכטע האָט בעדארפט דורכגעהן דיא צענזור פון אספסינוס און טיטוס. אָהן זייער ערלויבניס וואָלט זיין בוך קיינמאָל ניט געזעהען דיא ווייסע וועלט, און זייער ערלויבניס האָט עס נאָר געקענט קריעגען דורך אזא בעלייכטונג פון פאקטען, וואָס זאָל זיי געפעלען ווערען און שמייכלען זייער אייגענליעבע.

זיין טרויער וועגען דיא צערשטערונג פון ירושלים האָט ער דאָך קיין מורא ניט געהאט אויסצודריקען מיט דיא טיעפסטע געפיהלען. „דערמאָנענדיג זיך אָן דיא לעצטע פאסירונגען אין מיין פאטער־לאנד, שרייבט ער אין דער הקדמה, און אויסדריקענדיג דיא טרויער־געפיהלען, וואָס דיא אונגליקען פון מיין פאטערלאנד רופען ארויס אין מיר, בעפרידיג איך דערמיט א בעדירפניס פון מיין צו־וויטאגטער נשמה“. אין א׳ן אנדער אָרט בעמערקט ער: „קיינע פון דיא שטעדט אונטער דער הערשאפט פון רוים האָט ניט דער־גרייכט צו אזא הויכע שטופע פון הצלחה וויא ירושלים; אבער קיינע פון זיי איז ניט געפאלען אזוי טיעף אין דעם אבגרונד פון אונגליק, וויא אונזער הויפט־שטאדט. קיין אונגליק זייט דעם אָנפאנג פון דער וועלט קען זיך ניט פערגלייכען מיט דעם, וואס האָט געטראָפען דיא אידען“.

אין איינינע קאפיטלעך שילדערט ער אויך מיט א קינסטלערי־שע האנד דיא אָרגאניזאציאָן פון דיא רוימישע לעגיאָנען, זייער כאראקטער און לעבען, וויא זיי געהען אין שלאכט, פיהרען מלחמה, לעבען אין לאגער, און ווארום זיי האָבען בעזיעגט דיא גאנצע וועלט.

ווען ער איז פערטיג געוואָרען מיט דיזער געשיכטע, האָט ער זיך פלייסיג גענומען צו זיין הויפט־ווערק, וועגען וועלכען ער האָט שוין לאנג געטראכט; דאָס איז זיין געשיכטע פון אידישען פאָלק, דיא „אידישע אלטערטהימער“. דאָ איז ער א'ן אמת'ער און עהר־ליכער היסטאָריקער. דאָ האָט ער שוין קיין אינטערעס ניט גע־האט צו פאלשעווען, צו שרייבען אונטער א מאסקע, און ער האָט איבערגעגעבען דיא געשיכטע פון זיין פאָלק נאָך דיא אידישע און ניט־אידישע קוועלען, וועלכע ער האָט צוזאמענגעקליבען און קרי־טיש נאכגעפאָרשט.

דיזע געשיכטע בעשטעהט פון 20 ביכער און גיט א'ן ערקלעה־רונג איבער דיא דונקעלסטע צייטען. אין אָנפאנג האָט ער זיך נאטירליך בענוצט מיט דיא הייליגע שריפטען (קיינע אנדערע קוועלען האָט מען דאן ניט געהאט); אבער וואָס נעהנטער צו זיין צייט האָט ער געברויכט וועלטליכע היסטאָרישע ווערק און אויך איבערגעגעבען דיא טראדיציאָנען פון אידישען פאָלק. בעזאָנדערס וויכטיג איז זיין געשיכטע וועגען דיא צייטען פון צווייטען בית המקדש און וועגען דיא חשמונאים, ווייל אויסער דיא לעגענדארישע מעשיות מיט נסים אין דיא תלמודישע שריפטען האָט מען וועגען דעם זעהר ווענינ אנדערע היסטאָרישע קוועלען. מיר וואָלטען יעצט, צום ביישפיעל, גאנץ וויינינ געוואוסט וועגען דיא ריכטינע געשיכטע פון חנוכה, ווען יאָזעפוס'עס ווערק וואָלט פערלאָרען געגאנגען.

מיט דיזער געשיכטע האָט ער ניט נאָר זיך אונשטערבליך גע־מאכט, זאָנדערן אויך געשאפען א הויכען מאָנומענט פיר זיין פאָלק. דורך זיין געשיכטע, וועלכע איז מעהר געלעזען געוואָרען פון קריס־טען וויא פון אידען, האָט ער בעקאנט געמאכט דיא ניט־אידישע

וועלט מיט דער אידישער. זיא איז איבערזעצט געוואָרען אין אלע שפראכען, וויא אויך זיין „אידישע מלחמה".

זעהר אינטערעסאנט איז אויך, אז דיא פאטערס פון דער קריסטליכער קירכע האָבען אין איהר געזוכט עפּעס א בעוויז וועגען דיא עקזיסטענץ און דיא וואונדער פון יעזוס קריסטוס, וויא זיי זיינען בעשריעבען אין עוואנגעליום. ער האָט אבער אין ערגעץ אפילו ניט דערמאָנט וועגען דעם קריסטליכען משיח. אזוי ווי ער האָט געלעבט אין אָנפאנג פון קריסטענטהום און וואָלט נאטיר־ליך געמוזט הערען וועגען דעם פּראָצעס און דיא קרייציגונג פון יעזוס, האָט מען זיך שטארק געוואונדערט, ווארום ער האָט עס פערשוויגען אין גאנצען. אייניגע האָבען אויף דעם גרונד ער־קלערט, אז דיא געשיכטע מיט יעזוס'ען איז גאָר ניט א היסטאָ־רישע, עפּעס א וויעדערהאָלונג פון לעגענדען וועגען בודאה, אנ־דערע האָבען איינפאך געפעלשט יאָזעפוס'עס שריפטען אין אייניגע ערטער, אז מען זאָל מיינען, דאָס ער האָט געוואוסט פון דעם קריסטליכען משיח.

וועגען דיא עסעער (אסיים), צווישען וועלכע עס זיינען אויפ־געקומען דיא ערשטע קריסטען, האָט ער גראדע זעהר פיעל גע־שריעבען, וויא מיר ווייסען עס שוין.

ווען ער האָט געענדיגט זיין גרויסע געשיכטליכע ווערק, האָט ער זיך געמוזט נעהמען צו דער פעדער צו פערטהיידיגען זיך געגען זיינע שונאים, וועלכע האָבען געזוכט אויפצוהעצען אויף איהם דעם טיראן דאָמיציאן. דאן האָט ער עס אָנגעשריעבען זיין „אָטאָביאָ־גראפיע", פון וועלכער עס איז גערעט געווען אין דיא פאָריגע קאַ־פּיטלאך.

אלס פערטהיידיגער פון אידען האָט ער זיך בעזאָנדערס ארויסגעוויזען אין זיינע צוויי ביכער געגען דעם גריכיש־עגיפּטי־שען יודענפרעסער אפּיאָן, מיט וועלכען פילאָ, דער אלעקסאנדריינער, איינער פון דיא גרעסטע, טיעפסטע דענקער און נאָבעלסטע מענשען פון זיין צייט, האָט אויך געהאט צו פיהרען א קאמפּף.

דיזער אפּיאָן האָט זיך ניט בעגנוגענט בלויז מיט שריפטען, אין

וועלכע ער האָט געשענדעט דיא אידען, ער האָט אויך געהעצט צו בעפאלען דעם אידישען קווארטאל אין אלעקסאנדריא און איז אויסגעקליבען געוואָרן פון דיא גריכען אלס דעפּוטאט צום קייזער קאליגלא, דאָס מען זאָל אוועקנעהמען ביי אידען דיא בירגער־רעכטע, וועלכע יוליוס צעזאר און זיינע נאָכפאָלגער האָבען זיי בעוויליגט.

יאָזעפוס איז ארויסגעטראָטען ניט נאָר געגען אפּיאָן, זאָנדערן געגען פיינדע און פערלוימדערס פון אידען. ער ערקלערט דיא אי־דישע רעליגיאָן, דיא אידישע מאָראל, דיא אידישע פיהרונגען, דיא אידישע געזעצע, און צייגט אָן, אז זיי שטעהען העכער וויא אפילו דיא גריכישע. ער בעווייזט אויך, אז דיא אידישע נאציאָן איז א זעהר אלטע און אז משה'ס געזעצע שטימען מיט דער העכ־סטער מאָראל. ער לייקענט אלע בעשולדיגונגען פון דיא אידישע נעגנער און ווייזט וויא פאלש זיי זיינען.

אין דיזען בוך ערקלערט ער עס מיט פריידע, אז פיעלע גריכען און רוימער אנערקענען דיא אידישע רעליגיאָן, פערעהרען דעם אידישען גאָט און דיא פאָרשריפטען פון דער תורה און ווערן גרים. איינינע שטעללען פון דיזען בוך, וועלכען מען קען אויף אונזער יעצטיגער שפּראך אָנרופען: „אָן אנטוואָרט צו אנטיסעמיטען“, ציינען קלאָר, אז ער האָט אויך געהאט אין אויג צו בעקעהרען גע־צענדיענערם צום יודענטהום.

יעדענפאלס האָט ער מיט דיזע פּאָלעמישע ווערק פערדיענט דעם דאנק פון אלע אידען. מען מעג איהם דערפאר מוחל זיין פיעלע פון זיינע זינד אין דער צייט פון דער אונגליקליכער מלחמה. פאר דיא פערפאָלגטע און נידערשלאָגענע אידען אין דער רוימישער אימ־פעריע איז עס זעהר וויכטיג געווען, אז דיא געצענדיענערם און בע־זאָנדערם דיא גריכען, וועלכע זיינען נאָך געבליבען דיא גייסטיגע פיהרערם, זאָלען זיך בעקענען מיט דער אידישער רעליגיאָן און מיט דער אידישער געשיכטע. מען האָט פארשפּרייט וועגען זיי אזעלכע אונזיננינע, אָבער זעהר שעדליכע געשיכטען, דאָס זיי פארעהרען אן עזעל אין בית המקדש (דיזע פערלוימדונג שטאמט פון אנטיוכום

עפּיפאנעס, וועלכער איז בעקאנט צווישען דיא אידען אונטער דעם נאָמען אנטיוכוס הרשע און וועלכער האָט ארויסגערופען דעם אויפשטאנד פון דיא חשמונאים).

דער בוך געגען אפּיאָן איז געווען יאָזעפוס'עס לעצטע ליטעראַרישע ווערק (ערשינען ארום דעם 94טען יאהר). ער האָט דאן פערשפּראָכען אָנצושרייבען א פילאָזאָפישע בעטראכטונג איבער דיא אידישע געזעצע און דיא שעפּפונג פון דער וועלט, אָבער ער האָט עס ניט געקענט אויספיהרען, ווייל דער טיראַן דאָמיציאַן האָט וואהרשיינליך געמאכט א סוף פון זיין פיעל געפּרופטען לעבען, וועלכער איז ניט איין מאָל געהאנגען אויף א האָאר.

ע נ ד ע

י י ד י ש

— פון —

ר פ א ל ג ו ט מ אַ ן

אַ לערבוך פאַר יידישע שולן, צו לערנען קינדער
לייענען און שרייבען יידיש, מיט פיל אילוס־
טראַציעס און בילדער.

צוזאַמענגעשטעלט אויפן גרונד פון דער פעדאַגאָגישער וויסענ־
שאַפט, לויט דעם אַנאַליטיש־סינטעטישן סיסטעם •

אין פיר טיילן

ערשער טייל — אילוסטרירטער אלף־בית מיט מעשה׳לאך און לידעלאך צוגעפאַסט פאַר קינדער, גוט געבונדען אין לייוונט — — — .20

צווייטער טייל — אילוסטרירטע כרעסטאָמאַטיע, מיט שיינע לעזע־שטיקער, לידער און קורצע ערציילונגען פאַר קינדער, גוט געבונדען אין לייוונט — — — — — — — — — — — — — — — — — — .25

דריטער טייל — ליטעראַרישע כרעסטאָמאַטיע, געקליבענע אָרטיקלען פון אונזערע בעסטע קלאַסיקער, גוט געבונדען, אין לייוונט — — .40

פערטער טייל — ליטעראַרישע כרעסטאָמאַטיע מיט אַ סך לעזע־שטאָף אין פראָזע, און פאָעזיע, סיי פון אונזערע קלאַסיקער און סיי פון די קלאַסיקער פון די אומות העולם. גוט געבונדען, אין לייוונט — .60

ילקוט אגדות — מאת י. גרזובסקי. מבחר אגדות ישראל נועד לילדים, ספר שיסכין וירגיל את ילדינו אל הסגנון המפרשי, הוא הסגנון העברי־ארמי שבימי גלותנו נאצרו בו הרבה מאוצרותינו הלאומים, בכריכת בד — — — — — — — — — — — — — — .20

צו באַקומען ביי

סטאַר היברו בוק קאָ.

58־54 קאַנעל סטריט, ניו יאָרק

יידישע געשיכטע

פון ח. אפרתי

א נייע פארגרעסערטע אויפלאגע מיט גרעסערע אותיות און מיט פול אילוסטראציעס און בילדער, געדרוקט אויף גוטען פאפיר און געבונדען אין א שטארקען ליינווענד באנד. א לייענבוך פאר שול און הויז, אין צוויי טייל.

ערשטער טייל — די ביבלישע תקופה.

צווייטער טייל — די צייט פון בית שני

די יידישע געשיכטע פון ח. אפרתי, איז געשריבען אין א לייכטע מאדערנע יידישע שפראך, ספעציעל פאר שול קינדער.

יעדער פאטער אדער לערער דארף געבן דיזן בוך די קינדער צום לייענען, אום זיי זאלן באקאנט ווערן מיט דער פארגאנגענהייט און אפשטאמונג פון יידישן פאלק, מיט זיינע אבות, נביאים, פירער און ערציער, מיט די מלחמות וואס זיי האבן געפירט פאר זייער באפרייאונג און זעלבסטשטענדיגקייט, און מיט אלעם וואס דאס יידישע פאלק האט געשאפן און אויפגעטאן אין דער צייט וואס זיי זיינען געווען אין זייער אייגן לאנד.

פרייז פון ערשטען טייל, 180 זייטען — — — — — — — — — .60

פרייז פון צווייטען טייל, 210 זייטען — — — — — — — — — .75

לוח הפעלים החדש — מאת א. מ. פיורקא. דוגמות דרכי הפעלים, נטיותיהם ותמונותיהם השונות, על פי שנוי כל הבנינים והגזרות והאופנים הרבים והשונים הנמצאים בכתבי הקדש, גם לוח כנויי הפעלים, ומעט מנטיות השמות, מכורך — — — — — — — — — .20

למוד הקריאה למתחילים — מאת א. לוריא. ילמד לילדי ישראל קריאה וכתיבה על פי שיטת־הכרת האותיות בעזרת ציורים ,תמונות שונים המושכים את לב הנער, עם ברכות ותפלות קצרות למען יתרגל הילד בקריאתו, בראשירט — — — — — — — — — — — — — .10

מעשהלאך פאר שול קינדער — פון פ. היילפערן. א זאמלונג פון די שענסטע מעשהלאך פאר קינדער צו לייענען אין שול און אין הויז.

די מעשהלאך זיינען זייער אינטערעסנט פאר קינדער און זיי וועלן עס מיט פארגעניגן לייענען אין זייער פרייע צייט אין שול און אין הויז.

יעדער מעשהלע ענטהאלט א מוסר־השכל וואס וועט פיל העלפן צו ענטוויקלען די מאראל פון די קינדער. פרייז — — — — — — .25